

ACADEMIA ROMÂNĂ

CONTRIBUȚII

LA

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

IN VEACUL AL XVIII-lea ȘI AL XIX-lea

DE

N. IORGA

MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE.

I. SCRITORI BISERICEȘTI .

EXTRAS DIN
ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
Seria II. — Tom. XXVIII.
MEMORIILE SECȚIUNII LITERARE.

BUCUREȘTI

INSTIT. DE ARTE GRAFICE «CAROL GÖBL» S-sor ION ST. RASIDESCU

16, STRADA DOAMNEI, 16

1906.

15.514

Prețul 60 bani.

ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE.

Analele Societății Academice Române. — Seria I:

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878:

Analele Academiei Române. — Seria II:

	L. B.
Tom. I. — Sesiunea extraordinară din 1879.	3,50
» II. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1879—80.	5.—
Notiță onomastică topică macedo-română, de A. Mărgărit.	
» II. Sect. II.—Discursuri, memorii și notițe (Sfârșit.)	5.—
» III. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1880—1	5.—
» III. Sect. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	3.—
» IV. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1881—2	3.—
Memoriu despre Tetravanghelul lui Ștefan cel Mare dela Homor și Tetravanghelul Mitropoliului Grigorie dela Voroneț, ambele manuscripte, de <i>Episcopul Melhisedec</i> .	
» IV. Sect. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	—,50
Puiu, legendă de <i>Carmen Sylva</i>	
Biografia Prea Sfințitului Dionisie Romano, Episcop de Buzău, de <i>Episcopul Melhisedec</i> .	
Cromaticea poporului român. — Discurs de recepțiune de <i>S. Fl. Marian</i> ,—cu Răspuns de <i>B. P. Hasdeu</i>	1.—
Memoriu despre mișcarea literaturii istorice în România și în străinătate, urmată în decursul anilor 1880 și 1881, de <i>V. Maniu</i> . Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului membru al Academiei Române Andreiu Mocioni (Mocsonyi), de <i>V. Babeș</i> .	—,60
» V. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1882—3	3.—
» V. Sect. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	—,20
Viața și operele lui Petru Maior. — Discurs de recepțiune de <i>At. M. Marienescu</i> ,—cu Răspuns de <i>V. A. Urechică</i>	1,20
Descânțece adunate de G. Săulescu. Raport de <i>S. Fl. Marian</i> . — Din mănunchiul manuscriptelor lui G. Săulescu. Rapoarte de <i>N. Ionescu</i> , <i>Iacob Negruzzi</i> , <i>T. Maiorescu</i> .	
Despre icoanele miraculoase dela Athon de proveniență română, de <i>Episcopul Melhisedec</i>	—,20
Grigorie Ureche. Contribuiri pentru o biografie a lui, de <i>Ioan Sbiera</i>	
» VI. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1883—4.	2.—
» VI. Sect. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	1,20
Vieața și scrierile lui Grigorie Țamblac, de <i>Ep. Melhisedec</i>	3.—
» VII. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1884—5	3.—
Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română, de <i>B. P. Hasdeu</i> .	
Dare de seamă asupra <i>Marelui Etimologic al României</i> , de <i>B. P. Hasdeu</i> .	—,40
» VII. Sect. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	3.—
O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina, de <i>Episcopul Melhisedec</i> .	
» VIII. Sect. I.—Desbaterile Academiei în 1885—6.	3.—
» VIII. Sect. II.—Memorii și notițe (Sfârșit.)	—,30
Amintiri despre Gr. Alexandrescu. Scrisoare către V. Alecsandri, de <i>Ion Ghica</i>	5.—
» IX.— Desbaterile Academiei în 1886 — 7.	5.—
Discurs pronunțat în 26 Aprilie 1886 la înmormântarea profesorului și membrului Academiei G. M. Fontanin, de <i>N. Quintescu</i> . Dictionare și dicționare. Dare de seamă despre <i>Etymologicum Magnum Romaniae</i> , de <i>B. P. Hasdeu</i> .	
Verbul <i>Am</i> și substantivul <i>Ar</i> din <i>Etymologicum Magnum Romaniae</i> .	
Tom. X.— Desbaterile Academiei în 1887 — 8	4.—
<i>Etymologicum Magnum Romaniae</i> . Dare de seamă de <i>B. P. Hasdeu</i> . Bibliografia publicațiilor periodice românești și a celor publicate în limbi străine în România sau de Români în străinătate, 1817 — 1887, de <i>Alexandru Pop</i>	2.—

CONTRIBUȚII LA ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

IN VEACUL AL XVIII-lea ȘI AL XIX-lea

DE

N. IORGA

Membrii corespondent al Academiei Române.

I. SCRITORI BISERICEȘTI

Sedința dela 6 Martie 1906.

Biserica din Groapă dela Sibiiu, clădită între anii 1788 și 1789, din temelie cum zice inscripția, dar, credem, pe locul altei zidiri mult mai vechi, dreasă apoi cu totul în 1802, înfățișează pe o pânză care e așezată în umbra balconului cantorilor pe acești cititori: Stanca văduva lui Hagi Luca, fiul ei Hagi Constantin Pop și soția acestuia, Păuna sau Păunica, neam de boieri din Oltenia. Tustrei acești întemeietori sunt îngropați în cimitirul bisericii, și o inscripție pusă pe perețele clădirii mai înseamnă și pe alții din aceiaș seminție, cari se odihnesc acolo, un Petru, însemnat între bătrânul Hagi Luca și Stana lui, un Ioan, un Petru, un Luca, un Constantin Pop și un Alexandru Pop, cari aceștia din urmă sunt de sigur fiii lui Hagi Constantin, o Maria Manicati, fiica aceluiaș și soția lui Constantin (căsătorită în 1793) (1). Cel care a redactat această pomenire, fiu și el al Hagiului, se chemă Zamfir din botez, iar din școală Zenobie și trăia încă la 1857, când era «căvaler de Bemșteten, c. c. sfetnic și director la Banca Națională Austriacă».

Hagi Luca sau Hagi Petru Luca fusese un companist grec al Companiei Grecilor Sibiiului, negustor, dar nu așa de bogat, nici cu

(1) V. *Studii și documente*, XII, p. x.

legături întinse, cu faimă mare. Fiul și singurul său moștenitor, Constantin, prin legăturile de familie ale soției sale, ca și prin hărnicia și priceperea lui, ajunsese a fi cu mult mai sus decât atâta. Înainte și după întoarcerea sa dela Locurile Sfinte, unde merse, ca și tatăl său, pentru a se împodobi apoi cu acest titlu de sfințenie : Hagiul, el purtă toate afacerile de bani ale celor mai însemnați boieri olteni și îngrijiă de toate comenzile lor, obișnuite și neobișnuite. Ei îl priviau ca pe unul de sama lor și-i dădeau cele mai mari titluri de cinste, cele mai vădite dovezi de prietenie în scrisorile lor. Aceste scrisori sunt în bună parte scrise românește, căci Hagiul, înrăurit de soția sa, acum și ea Hagiică, trecuse cu totul la neamul, la limba noastră.

Singurul din fiii lui Constantin și al Păunei, care trăi, Zamfir acesta sau Zenobie, învăță întâiu la dascălii greci și sași ce se puteau avea la Sibiiu. El merse apoi la București ca să asculte învățăturile marelui dascăl Lambru, în casa căruia stătù, după dorința stăruitoare a părinților săi, mai mulți ani. Apoi trecù în Apus, la Pesta, la Viena, unde învăță nemțește în perfecție. Se făcù ofițer, un ofițer cam cheltuitor, și câtva timp scrisorile lui vin din Timișoara și alte locuri unde eră în garnizoană pe această vreme a războaielor napoleoniene. Moartea fratelui său mai mic, anume pregătit pentru negoț, îl chemă însă la grija intereselor Casei Hagi Constantin Pop, pe care ai noștri o preferau tuturor celorlalte.

Până la această stabilire a lui ca negustor, boierii cunoscuți, vechii prieteni și rudele de departe, scrisese bătrânei cocoane Păunica sau administratorului Stan Popovici, un Bănățean. Acuma scrisorile se purtară cu Zenobie însuș, care, pe cât nu eră Neamț, se înfățișă Român curat, fără nimic din datinile grecești ale strămoșilor.

Zenobie n'avea numai legături de afaceri însă, cu boieri de aceștia sau cu negustorii și bancherii. Stând mai mult la Viena, el eră întrebat deseori în ceea ce privește interesele culturale ale corespondenților săi. Mitropolitul Veniamin al Moldovei îl făcù supraveghetorul studenților ce trimise în Viena la 1834: Stamati, Velini, Costinescu, Zefirescu, Leon Filipescu și viitorul dr. Anastasie Fătu. Cu mult înainte de aceasta, el făcuse plățile, în Italia și la Paris, celor dintâi bursieri munteni în apus: Eufrosin Poteca și Ioan Pandeli. Și la Viena, și la Paris, el se îngriji de răspunderea stipendiului către Petrache Poenaru. Mulți boieri îi cereau aceeaș în-

datorire pentru odraslele lor trimise spre învățătură în Franța. (1)

Hagi Constantin fusese întâmplător și negustor de cărți. El stătea în legături cu dr. Molnar, cu Vlădica de Argeș Iosif, pentru tipărirea și răspândirea cărților bisericești. Fusese și corespondentul marelui episcop de Râmnic Chesarie. Urmând această tradiție, Zenobie Pop luă asupra-și editarea unor lucrări așa de însemnate precum sunt cărțile de cântare după sistemul nou ale lui Macarie Portarul, sau Istoria, Erotocritul lui Dionisie Fotinò.

Am avut norocul să găsesc arhiva lui Hagi Constantin și a lui Zenobie, într'un loc unde prietenii îmi spusese că s'ar fi aflând «scrisori grecești». Mii de răvașe și acte, sute de registre se păstrează în cea mai deplină stare bună. Zi cu zi se vede toată activitatea de negoț, toată viața de familie, toate legăturile de prietenie ale acestor doi oameni de afaceri, mijlocitori ai vieții noastre economice.

Am copiat sau notat, nu fără osteneală uneori, dar totdeauna cu acea bucurie pe care o simți când vezi înălțându-se înainte-ți o viață pe care o credeai înghițită de vreme, în această uriașă corespondență ceea ce are un interes deosebit. Scrisorile boierilor și negusturilor se tipăresc acum în vol. VIII din *Studii și documente*. Aici vreau să dau, cu lămuririle de nevoie, ceea ce privește viața noastră literară și culturală, în persoana unora cari au condus-o în acele timpuri.

I.

Unul dintre cei mai vechi corespondenți literari ai casei Hagi Constantin Pop, și de sigur unul dintre cei mai însemnați, a fost episcopul de Râmnic Chesarie. Se știa și de mai nainte, prin Sulzer, că harnicul și inimosul tălmăcitor și tipăritor de cărți bisericești, care a pus temeiul unei nouă literaturi religioase răzimată pe cunoștința textului grecesc, stăpâniă și o limbă puțin răspândită la noi și, firește, cu totul necunoscută clericilor, limba franceză. Din știrile ce aveam până acum, puteam ghici că acest neobișnuit ierarh era în stare să aibă interes și simpatie pentru civilizația Apusului.

Din scrisorile a căror parte însemnată se dă aici, scrisori ce

(1) Pentru corespondența lui Zenobie cu Mitropolitul Șaguna, v. N. Popea, *Memorialul lui Șaguna*, p. 278 și urm.

merg dela 1774 la 1779, aflăm, potrivit cu această părere, că el își aducea din Ardeal, prin negustorul nostru, carate «nemțești» canapele de modă nouă, «telegari negri» și «țepeni», «feșnice». Dar, în afară de aceasta, cerea și cărți străine. Astfel își arată el dorința de a căpăta dela Viena, dela Veneția sau de unde ar fi, vestita «carte ce să numește sfranțozește dictionaire encyclopedique, adică lexicon care iaste dăspărțitu în multe tomuri, unde să cuprindă toate învățăturile și de toate științele cu alfaviton». Cartea nu se găsi, cu toată faima ei cea mare, și Chesarie, care ținea să o aibă cu ori ce preț, adaugă altădată titlul ei întreg. Mai lesne a mers cu alt «lexicon», al lui Cluverius, căruia el îi zice «Scliverion». Subt un așa nume, căutarea ajungea să fie cam grea. Din fericire trăia pe atunci la Sibiiu, ca preot, ca efimeriu al Companiei grecești de acolo, un cleric care venise din București, unde fusese arhimandrit la Sf. Gheorghe, și care păstră legături literare cu Chesarie, primind dela el și anumite cărți spre tipărire. Neofit avea și ceva cărți, pe cari le-a dăruit apoi Episcopiei tinere de Argeș (1), de hatărul prietiniei sale cu noul Vlădică Iosif, despre care va fi vorba pe larg mai încolo. Neofit scotoci deci prin mica lui bibliotecă și găsi pe «Scliverion», pe care îl și trimise la Râmnic.

Dar nu strică să cheltuim câteva rânduri cu acest Neofit ale cărui rosturi pe la noi au fost mai mari de cum s'ar crede.

Neofit trebuie să fie acel Grec din Morea care rezumă pentru școli nemărginita gramatică a lui Gazi, și tot acela căruia îi făcea versuri doctorul Caracas (2). Va fi fost vreun ucenic de al Mitropolitului Neofit din Creta, care-i va fi dat numele de călugărie. La 18 Maiu 1766 Compania grecească sibiană (3) îl chemă ca paroh, dela biserica lui din București, după recomandarea luminii școlilor grecești dela noi pe acest timp, Manase Eliade. (4) Cu câteva luni înainte, i se oferise arhimandritului nostru un loc mult mai stră-

(1) Noul și Vechiul Testament, 'Η σειρά των πατρῶν εἰς τὴν Πεντάτευχον τοῦ Θεοτόκη. Alte cărți de tâlcuire, Teofilact, 2 tomuri Συνοδικά, 5 ale lui Teodorit, 3 Iosif Brienie, un Harmenopol, Simion de Salonic.

(2) *Ist. lit. rom. în sec. al XVIII-lea*, II, pp. 39, 45.

(3) Reprezentată prin Toma Vellaras, Dimitrie Ioan Marcu, Petcu Petru, Paleolog Dimitriu, Manicati Safrano, Iuan Cincu, Hagi Petru Luca, — acesta din urmă însuș tatăl lui Hagi Constantin Pop al nostru.

(4) Asupra legăturilor căruia cu Compania grecească, v. vol. XII din *Studii și documente*, unde se află și scrisori de ale lui.

lucitor, acela de episcop al Hotinului. I-l căpătase, pentru o chel-tuială de nu nu mai puțin decât douăzeci și două de pungi de bani, episcopul de Brăila, Daniil, alt Grec, al treilea titular al acestui Scaun pentru părțile românești supuse deadreptul Turcilor și acelaș al cărui nume se citește până astăzi în inscripția românească a bise-ricii din Căușanii Basarabiei. Hotinul se țineă și el, neapărat, de eparhia lui, dar, pentru o așa de bună despăgubire, el eră gata să-l lase lui Neofit.

Domnul Moldovei se învoi, «ca unul ce e în hotar», cu o ase-menea desfacere de episcopie deosebită pentru vechiul nostru Ho-tin. Patriarhul și soborul dădură cărțile lor sinodice și encomiastice. Un *argihal*, adecă «o plecată rugăminte», fu îndreptat către Sul-tanul care, din partea lui, dădù beratul de instalare.

Cu acelaș preț Daniil găsi încă un Mitropolit, nu știm pe care, pentru sfințirea de episcop a fratelui Neofit. Marele Retor al Bise-ricii Constantinopolitane, Hagi Spandoni, luă asupraș administra-rea veniturilor, a căror socoteală se trimise noului Vlădică. Acesta eră poftit să vie la nunta sa sufletească cu dieceza.

Iată, de altmintrelea, scrisoarea, redactată în cea mai proastă grecească rău ortografiată, de Preasfințitul Daniil și pecetluită în ceară neagră cu Buna-Vestire, litera Δλπρ și data de 1757, dată care-și are însemnătatea, pentrucă arată în Daniil pe urmașul di-rect al lui Calinic, ajuns patriarh al Constantinopolei.

† Τῷ ὁσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις ἡμετέρω παπᾶ κῆρ Νεοφύτῳ χάρις ἐν Κυρίῳ.

Ἰδοῦ ἡ ἀγιωτάτη ἐπισκοπὴ Χοτινίου σὲ προσκαλῆ νυμρίον της Θεοῦ εὐδοκεία· ἐν-θυμάσθε, ἐπέρισε, πῶς σὲ ἐπρόβαλα τὸ Χοτίνι καὶ ὑποσχέθης. Λοιπὸν καὶ ἐγὼ τὴν ἀπεκρήθην ὅτι, ἐὰν εἶναι εὐδοκεία Θεοῦ, γίνεται σχεδὸν ἐγὼ ἀπὸ τότε δὲν ὕπνοσα, ἀλλὰ ἀγωνίστην οὐκ ὀλίγον διὰ νὰ φέρω τὴν παρούσαν ὑπόθεσιν εἰς ἔκβασιν, καὶ ἰδοῦ, Θεοῦ εὐδοκεία, ἐπειρεν τέλος εἰς ὄνομά της. Μὲ τὴν ἄδειαν τοῦ ὑψηλοτάτου ἡμῶν αὐθέντου πάσης Μολδοβλαχίας ὡς σηνορήτης, ἔγραψα τῷ παναγιωτάτῳ μοι αὐ-θέντῃ καὶ δεσπότη καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχει σὺν τῆς ἱερᾶς ὁμηγύρεως τῶν ἀρχιε-ρέων, καὶ μὲ ἐδώθησαν δύο ἔκδοσεις: μία συνοδικὴ καὶ μία ἐγκωμιαστικὴ ξεχωριστὴ τοῦ πατριάρχου εἰς ὄνομά σου, καὶ οἱ δύο μὲ ἀρτίζυχάλη τοῦ παναγιωτάτου πρὸς τὸν κραταιότατον ἡμῶν καὶ πολυχρονημένον βασιλέα μας, μὲ ἐδόθη καὶ μπεράτη εἰς ὄνομά σου: τὰ ὅποια συνέτια εἶναι εἰς τοῦ λόγιμου, νὰ ἔχω κάθε ἄδεια, καὶ συνο-δικὴν καὶ βασιλικὴν ἐξουσίαν. Καί, ἰδοῦ, στέλνω τὸν πρωτοπαπᾶ μας κῆρ Στάντζουλον μὲ τὸ παρὸν καλὸν μήνημα νὰ σὲ πάρῃ, καὶ νὰ σὲ φέρῃ εἰς τὰ ἡμέτερα. Ἐχω καὶ ἄλλον μητροπολίτην ἔτοιμον, νὰ σὲ χειροτονήσωμεν Θεοῦ εὐδοκεία, καὶ νὰ σὲ προδι-

θάσωμεν εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Χοτηνίου, ἄμποτες γένοιτο, ἀμήν. Καὶ τοῦτο ἤξευρε ἡ ἀγιοσύνη σου ὅχι δι' ἄλλω κινένα τέλος, πικρὰ σὲ ἐδιάλεξα ἀπὸ ὄλους τοῖς παλαιούς μου ὑπηρέτας ἀξιώτερον, τιμιώτερον καὶ σεμνώτερον, ὡς ἄξιον τοῦ ποιμάνειν λογικὸν ποίμνιον, ὡς ἐπιμελιτὴν, ἄυπνον καὶ ἄωκνον. Καὶ τὸ τέλος μου εἶναι τοῦτο, ἀποβλέποντας μόνον εἰς ψυχικὴν σωτηρίαν, καὶ ὄχι διὰ χρημάτων. Σήμερον, τέκνον μου, μὲ δεῖδουν ἐπὶ χεῖρας εἴκοσι ὄμοι πουγγία ἔταμα, ἀμὴ ἐγὼ, καθὼς ἀνωτέρω εἶπα, δὲν ἀποβλέπω εἰς τὰ παρόντα, ἕως τῶρα ἕως ὅπου νὰ φέρω εἰς ἔκθασιν τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν πέντε πουγγία καὶ μῆσὸν ἐξοδιάστηκαν : ἐγὼ ἔκαμα τὸ χρέος μου κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν μου, καὶ ἡ ὁσιότης σου εἶσαι νικοκέρης εἰς τὸν σαυτόν σου. Ἴδου ὅπου βάζω ἐπίτροπον τὸν ἄρχον μέγαν ῥήτορα κύρ Χατζῆ Πανδονῆ, καὶ στέλνω καὶ τὴν συνοδικὴν ἔκδοσιν εἰς χεῖρας του, καὶ ἰδές τὴν, καὶ κατὰστιχον καθαρὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἰσόδων καὶ ἐξόδων, ὁμοῦ καὶ τὰ δοθέντα ἐπὶ χεῖρας. Καί, ἐὰν που δεῖδη, παιδί μου, χάρι, ἔλα καὶ νυμφεύσου : δὲν σοῦ δεῖδη χέρη ὄρα σου καλή. Καὶ νὰ ἔχω τὴν ἀπόκρισιν. Κύριος, καὶ τὰ ἔτη εἶψαν θεόθεν πλεῖσθα καὶ πανευτυχῆ. ἀψῆς, Φεβρουαρίου 19.

† Ο Ἡπραίλας Δανιήλ.

[Adresa:] Τῷ ὁσιωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις ἡμετέρῳ κύρ Νεοφύτῳ ἐὸ χετικῶς.

Εἰς Βουκουρέστι, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὸν μέγαν Γεώργιον μοναστήρι, ἐφημέριος.

«Preacucernicului[†] între ieromonahi, al nostru părinte chir Neofit, har în Domnul.

Iată preasfințita episcopie a Hotinului te cheamă mire al ei cu voia lui Dumnezeu: gândeste-te cum te-a propus Hotinul și ai făgăduit. De altminterlea, și eu ți-am răspuns că, dacă este voia lui Dumnezeu, se face. Ci eu de atunci nu am dormit, ci am lucrat nu puțin ca să duc la capăt acest plan, și iată, cu voia lui Dumnezeu, a luat sfârșit întru numele tău. Cu voia preainălțatului Domn a toată Moldova, ca unul ce este vecin, am scris preaosfințitului meu stăpân și Domn și patriarh ecumenic cu sfântul soborul nostru al arhierilor și mi-au dat două acte: unul sinodic și unul encomiastic, deosebit al patriarhului, pe numele Sfinției Tale, și amândouă cu argihal al preaosfințitului către preaputernicul nostru Împărat care să trăească întru mulți ani; mi-a dat și beratul pe numele Sfinției Tale, care sinete sânt către mine, ca să am ori ce voie, și îngăduirea sinodicească, și cea împărătească. Și iată îți trimet pe protopopul nostru chir Stanciu cu această bună veste, ca să te afle și să te aducă către locurile noastre. Am și alt Mitropolit gata, ca să te hirotonisim cu voia lui Dumnezeu, și să te înaintăm în Scaunul Sf. Episcopii a Hotinului; dacă se va face, amin. Și aceasta să știi Sf. Ta că pentru alta nimic nu am făcut, decât că te-am socotit mai vrednic decât toți vecii mei ajutători, mai cinstit și mai venerabil, fiind în stare a păstori o

turmă sufletească, ca unul ce ești plin de grijă, neadormit și harnic. Și scopul meu este acesta, cătând numai spre mântuirea sufletească, și nu la bani. Astăzi, fătul meu, mi-au dat în mână douăzeci și două de pungi gata, însă eu, cum am zis mai sus, nu mă uit la cele de față; până acum, până să duc la capăt acest plan, am cheltuit cinci pungi și jumătate; eu mi-am făcut datoria după făgăduiala mea, și Sfinția Ta ești biruitor în scopul Sfinției Tale. Iată că fac epitrop pe dumnealui Marele Retor chir Hagi Spandoni, și trimit și actul sinodic în mâinile Sf. Tale, și iată-l, precum și catastiful curat al veniturilor și cheltuielilor episcopiei, precum și cele ce mi s'au dat în mână. Și, dacă poți, fătul meu, aleargă și nuntește; nu-ți da mâna (?); e ceasul potrivit. Și să-mi răspunzi. Cu Domnul, și să trăești întru mulți ani fericiți.

16 Februarie 1765.

Al Brăilei Daniil.

[Adresa]: Prea cucernicului, prea învățatului între ieremonahi, al nostru domn Neofit, cu rugăciune.

La București, care se află la mănăstirea Sf. Gheorghe efimeriu.

Neofit eră vrednic de această înaintare în ierarhie. Domnii și boierii îl prețuiau pentru învățătura și viața lui curată. Intre lucrurile lui aflăm și... trei degetare pe cari le căpătase dela două Doamne: a lui Constantin Mavrocordat și a lui Scarlat Ghica, și dela Vistiereasa Măgureanului Mihail Cantacuzino (1).

Dar i se părură arhimandritului că locul acela dela Hotin nu e fără neplăceri. De aceea el primi cu mai multă bucurie oferta companiștilor, care îl chemă în frumosul Sibiiu, capitala de atunci a Ardealului austriac. La 20 Martie 1767, Mitropolitul Grigore al Țerii-Românești (Ὁ ὀρθόδοξος ἱερωσύνης Γρηγόριος), îl felicită pentru noua sa situație.

Peste treizeci de ani, Neofit eră foarte bătrân și se gândi să vie înapoi în țară spre a se adăposti în mănăstirea Argeșului, lângă prietenul său, episcopul Iosif. În această privință îi scriă astfel arhimandritul argeșean Partenie, care ținea locul Vlădicăi, dus la București (15 Nov. 1796):

«Într'această vreme mă aflu puțin mai sănătos, căci la vârsta ce ne aflăm noi, cam puținel ține sănătatea. După aceasta, foarte m'am bucurat de buna dorință a Sfinții Tale ca să te căpătăm aici; mult m'ași mângăia când

(1) Ἔνα δεκτηλίδη ἀπὸ τὴν Δόμνα τοῦ Κωνσταντίνου ΒΒ. ἀκριβῶς.

Ἄτερον ἀπὸ τὴν ἀρχόντισσα τοῦ ἄρχ. Βεσιάρη Μαγουράν.

Ἐτερον ἀπὸ τὴν Δόμνα τοῦ Σκαρλάτου ΒΒ.

D[omn]ul ar face și mila această, ca să putem trăi amândoi, ca să putem împlini aceastea ce ne făgăduim. Iar, cât pentru slăbiciunea Sfinții Tale și natura odihniî, prea bine știu și crez, că, după cum ne aflăm noi acum după mila lui Dumnezeu, multu ajutoriu și mângăiare putem căpăta dela cei ce ne știu tabietul. De a putea ținea aici în episcopie parte fămeiască, peste puțină iaste, măcar fie cât de bătrână, iar afară, în preajma Episcopiei, ar putea să șază, dar, cum poștești Sfinția Ta ca să fie nelipsit[ă] de lângă Sfinția Ta, ar trebui parte bărbătească, și, când să poți găsi de aci, bine ar fi, că aici nu să găăsescu așa oameni epithideoș (1). Iar, pentru case, acum deocamdată ai șădea în rândul caselor unde șade Preasfinția Sa părintele episcop, și să nu te enbolisești (2) de această, că fără de zăbavă să fac case cum îți vor plăcea, fiindcă gătirea să află. Numai, cum am zis, să ne învrednicească Domnul aceluî dorit čas. O hărbeliște de ceasornic o au căpătat nepotu-mieû Dorothei . . . , și o trimisei la Sfinția Ta; ce, de s'ar putea găsi, să-l schimbi pe unul mai bun, cu adaos de bani, cum vei putea găsi Sfinția Ta,—numai să fie lucru bun. Iar, când împotriva va fi și va rămănea de a se drege tot acesta, mă rog să-m scrii cu ce preț să poate dregea, ca să vedem: de va fi mai mare prețul dregerii decât prețul ceasornicului, ne vom lăsa. Și iartă de supărare, cinstite părinte.»

Testamentul lui Neofit, care iscălește *Νεόφυτος ἀρχινομικός*, e datat însă din Sibiu, 10 Maiu 1797. El își împarte averea în bani, abiă o mie de florini, «la săracii creștini ortodocși, la arhiereul locului, la efemerul Companiei, pentru clădirea bisericii Companiei, la școala Companiei, la școala din Josephstadt, la altă școală de afară, a răp. Ghedeon, la finul Nicolae al lui Toma Vellerà, la Elisaveta fata aceluiaș, la Alexandru al lui Hagi C. Pop, la Dincă al aceluiaș, la dascălul Atanasie Ioannides, Strajameșterului, la copiii orfani, la copiii orfani ai Sașilor, la Franciscani, la Atanasie Dima foasta-i slugă, la alta, fiul lui Gheorghe Marinovici, la sluga Măriuța copila, la fetele lui chir Chițu, la copilul Ștefan dela școală, la mama lui, Mariuța, la săracele fetițe ortodoxe» (3).

Neofit va fi murit îndată după aceasta.

(1) Potriviti.

(2) Să n'aibi grijă.

(3) Marturi sunt «Evghenie arhimandritul și Gherman arhimandritul».

II.

Intorcându-ne la Chesarie, îl mai vedem cerând *gazeturi*, sau *Mercurii*, «care se fac la Viena și sântu și pe limba franțozească». Ba se încurcă în privința lor când primește, pe lângă «*Mercure littéraire et politique*», și un «*Mercure historique et politique*», «alt Mercurion mai mic».

Dar partea cea mai însemnată din scrisorile lui Chesarie privește activitatea lui de tipăritor. Se știe că încă din 1776 se începuse lucrul la tipografia sa, tipărindu-se un Octoih în 1777. Din aceste cărți el trimitea, în Iulie 1778, exemplare și în Ardeal, prin Constantin tipograful, asigurând pe Hagi Constantin că tipăriturile «ce sânt curate pentru credința noastră» au voie a trece și «în lăuntru». Dar pe atunci el își pregătiă teascurile pentru marea operă a Mineielor, de care e nedespărțit numele lui. În Iunie din acel an 1778 Vlădica cerea plumb și cositor; și uleiul de in și-l aducea tot dela Sibiiu. La prietenul Hagiul comandă el și «figurile» ce-i trebuiau pentru coperta publicației, și ele îi fură trimise, din greșală, cu o inscripțiune străină, care trebui apoi dreasă la tipografie. Volumul I din Mineie, ieși abia în 1779, volumul pe Octomvrie. Se mai știă că tot în 1779 au ieșit și acele de pe Noemvrie, Decemvrie, Ianuarie și Fevruarie. Trebuie să adăugim și pe acela de Septemvrie. Șase lucrători sau tovărășii de lucrători vor fi lucrat stăruiitor fiecare la câte un volum, timp de câțiva ani de zile, ca să se poată arunca în negoț la 1779 atâtea cărți deodată. În scrisoarea sa dela 28 Noemvrie, Chesarie însuș numără șase volume gata, toate talmăcite de el însuș. Celelalte șase erau în lucru, «și», zice el, fără să știe ce-l așteptă, «ajutând Dumnezeu, lucru merge înainte, a le aduce pe toate la săvârșire». În sara de 9 Ianuarie 1780 însă, marele cărturar muriă pe neașteptate.

Avem scrisori și dela urmașul lui Chesarie, Filaret, care a fost și Mitropolit. Acesta eră un Grec, rămas Grec, și care scrie mai totdeauna grecește. Subt prefețele sale, cari se poate să fie scrise, ba chiar e probabil să fie scrise de protosinghelul episcopiei, Iosif, Român, ucenic al lui Chesarie și adânc cunoscător al limbii noastre, subt prefețele grecescului Filaret deci, apărù, la 1780, într'un singur an, în alte șase volume, tot munca lui Chesarie. Hagi Constantin, care primise *rândul* dintâiu dela Chesarie însuș, cerù al doilea

dela Episcopie, și agentul său din Râmnic, Constandin David, îi răspundeă astfel, la 24 Martie 1781:

«Pentru un rând de Minee ce m'ai poftit ca să întrebă pe Cămăraș, ce este peste camera cărților, eu l-am întreat: are în știre de la răp[o]satu a da dum[itale] un rând de minee. Sf[în]ția Sa aū zis că aū dat știre ca să te scrie, să nu uite să ți le dia când să vor isprăvi, dar acel părinte zice să scrii dum[neata] la sf. păr. ep. Filaret să-î faci aducere aminte, că și acest călugăr aū zis că-î va aduce aminte părintelui după Paști, cînd va veni în ep[iscopie], și, poftind dum[neata] să le dia la mine, aū zis că mi le va da.»

Scrisorile lui Filaret, pecetluite cu o impunătoare pecete din 1780, care, pe lângă literile ΦΛ. PM. are și o coroană și un cor și doi lei cu un scut în care stau cârja și crucea, și la mijloc o corabie a lui Noe cu porumbul purtând ramura în plisc, priveșc comande, între altele și de «Mercurii», sau câte o știre. Ori ce slovă din condeiul Vlădicăi însuș e în grecește.

Moartea lui Chesarie nu zăbovi apariția rămășiței Mineielor, dar ea aduse altă pierdere literaturii noastre religioase. În scrisoarea din 7 Martie 1779, episcopul, care mulțumiă pentru trimiterea unei «cărți sfranțozești cu istorii Țării-Românești» (e vorba de cartea lui Carra), pe care o află greșită însă, arată dorința «ca să tipărească (cel ce făcuse darul) altă carte, care să îndrepteze greșaliile aceștia». Cu două luni înainte, el vorbește de cele 600 de *vivlie*, biblia grecești, pentru orașe, unde se slujiă și în această limbă, sau pentru dăruit prin Creștinătatea Grecilor, pe cari le comandase tocmăi la Veneția, neavând el însuș tipar grecesc. Mai însemnată decât aceste două destăinuiri e cea cuprinsă în ultima lui scrisoare, unde arată dorința ce are de a tipări la Veneția, pe hârtie de aceea tare și frumoasă ce nu se poate admiră în destul, o carte care nu se află încă în literatura noastră, Evanghelia cu tâlcul cel vestit al lui Teofilact arhiepiscopul Bulgariei. Despre manuscriptul acestei lucrări, care eră gata de mâna lui Chesarie, se vorbește îndată cu prilejul scrisorilor, ce vin acum la rând, ale lui Iosif arhimandritul, cel mai adevărat și mai vrednic urmaș al lui Chesarie.

III.

P. S. fără dată ale lui Chesarie.

a) Pentrucă «Dumitru Marco epitropul răpt. Hagi Dinul» n'a dat cele prevăzute în diată la biserica Tuturor Sfinților. Să se judece.

b) S'a recomandat «gheneralului» «că ești om al nostru. Și socotim că nu va fi cu părere de rău». «Dar pentru ca să-ț dau dumitale pricină de a-ț aduce aminte de patrie, nu lipsim a te înștiința că pace s'au făcut între Poartă și între Rosiia cu bun așăzământ. Ci această te pohtim ca numai de dumn[ea]ta să fie știută și, de vei socoti, să v[a] arăta și Mării Sale.»

2 Fevruarie 1778. «Ches. pisc. Rimn.» «Pentru carătă . . . , cum și pentru canapeaoa ce ai trimis-o . . . Noi neîntâmplându-ne la episcopie la Răimnec, încă pân acum n'am văzut canapeaoa . . . Însă pentru carătă săntem la mare mirare de atâtea mari de bani ce s'au datu, fiindcă dumn[ea]ta ne-ai arătat că cu tl. 400 să poate cumpăra . . . Aici la București săntu carătele mai ieftine (1)».

Râmnic, 15 Iunie 1778. «Dupe potriva carății ce ni s'au trimis de aci din lăuntru avem trebuință și de o pereche telegari negri mari, fiindcă la nălțimea scaunului ce-l are de nainte, alți cai dupe aici nu face, fiind căi mărunți, și așa scaun mai că aici nu să găsește la nici-o carătă, la care măcar că am socotit de a-l strica, dar totu ieste grea carăta și trebuie a fi cai mai țepeni . . . Să nu fie din cei prea buni, că poate să fie foarte grei la preț . . . Și să fie și cai tineri . . . [P. S.] O carte ce să numește sfranțozește dictionaire encyclopedique, adică lexicon, care ieste despărțitu în multe tomuri, unde să coprinde toate învățăturile și de toate științele cu alfaviton, unde este și tomuri cu figurî de învățăturile care să învață într'aceste tomuri, această carte lexicon într'atâta tomuri nu știu de să va fi aflându aci la Sibiiu, dar la Viena trebuie să s[ă] afle. Pohtescu ca să întrebî dumn[eata] pe cinevaș de aici, care vei socoti că are știință de acest lexicon, și, cunoscându-l cinevaș, dupe cum ți-l va paradosi dumitale, să ne înștiințezi aici, și apoi voi serie dumitali ca să s[ă] cumpere. Iar acum deocamdată îm trebuie un lexicon ce să numește Scilverion, ce începe elinește și să talmăcește latinește. Acestu lexicon pohtescu să mi-l cumperi de unde va fi, și să mi-l trimiți. Cai care să vor cumpăra mai multu, să fie cu asemănare de cai românești decât de cai nemțești, fiindcă aici pe l[a] noi știî dumn[ea]ta că arhieriei nu să poartă cu cai nemțești. [P. S.] Pe plumbul ce am fost scris dumitali că ne trebuie pentru tipografie, măcar că într'acea carte zic mai întâi să cercetezi pre cât îi ieste prețul, și apoi, înștiințându-ne, îț vom serie dumitali, ca să ni-l trimiți, dar, fiindcă ne ieste foarte de trebuință, dupe cum să v[a] afla, te pohtim să ne cumperi și să ne trimiți.»

(1) Chesarie eră pe atunci la București, precum se vede din scrisoarea dela 1 Fevruarie anterior, a lui Nicolae Log[o]f[ă]tul, care arată că s'a primit o carătă cerută de Vlădică.

12 Iunie 1778. «Ches. pisc. Rime.» «Pentru tipografia sfiintei episcopii, având trebuință de dooă sute ocă plumbu și treizeci ocă cositor, socotind că aici la cetatea Sibiiului său la alte părți pe la băi să v[a] găsi cu preț mai jos, pohtim fiasca dragoste să ne arvunești acestu plumbu și cositor... Ne ieste trebuinčos în grabu.. Viind aici la sfânta episcopie, am văzutu și carăta care ai trimis-o dumn[ea]ta de aici din lăuntru, dar nu ieste atăta dupe plăcere precum am fost scris dūmitalu... Mai vartos că carăta o văzum că nu este din noū ; la care ne am mirat.»

1-iu Iulie 1778. «Ches. pisc. Rime.» «Am priimit și lecsiconul cel trimis în dar de la precacuviosul arhim. chir Neofit, și printr'acastă scrisoare către Prea Cuvioșia Sa îi facem mulțumita... Pentru figurī, după cum ne scrii dum., mai pe urmă, înștiințându-ne de preț, vom scrie dum[i]tale. Pentru celălalt lec[s]icon ce ne scrii dum. că vei scrie la Beč, că acolo să află, pohtesc pe dum. ca să nu să facă vre-o greșală ca în locul aceluia ce am arătat dum[i]talu, neștiindu-i prea b[i]ne numele, să nu să trimiță altul, ci tot vei mai aștepta a nu scrie pân voiū afla bine numele și voiū înștiința dum[i]talu. [P. S.] Iar, de va fi încredințat pe dum. cinevaș pentru acest lecsicon, cum că acela iaste ce am arătat dum[i]talu, atunci să s[ă] trimiță.»

16 Iulie 1778. «Ches. pisc. Rime.» «Socoteala pentru plumbul și cositorul ce ne-ai trimis aici, de trebuința tipografii, fiindcă socoteala ce ne-ai făcut când ai trimis plumbul și cositorul ne arăți că au fost greșată... Mai avem trebuință încă de o sută ocă plumbu și dooăzeci și cincī ocă cositor, cum și cincī vedre uleiū de sămănță de in curat... Așajderea ne mai înștiințăm că cărțile cele bisericești ce sânt curate pentru credința noastră sântu nepoprute de a le aduce aici în lăuntru, ca să le cumpere cei ce vor avea trebuință; pentru care trimisem câteva cărți cu cucernicul popa Costandin tipografu, de a le trece în lăuntru, ci, dupe cum va fi porunca ca să s[ă] dea, foarte pohtim pe dumn[ea]ta să ieī osteneală să vii pân la lăzăretu, fiindcă ieste trebuință să vorbească preotul cu dumn[ea]ta, și pentru niște pricinī cu chir Dumitrache, și să-l povățuiești și pentru aceste cărți tipărite, în ce chip este porunca, ca să nu facă vre o zmințală când nu va fi poruncă dupe cum am auzitū. Multe sântu supărările, care îți fac, chir[ie] Costandine, și îmi pare rău că nu viispre noi aici ca să arătăm și noi către dumn[ea]ta oareșcare mulțămire, și pricina nevenirii au[z] că cocoana dumitalu nu te îngădueste, fiindcă știe multe limbī cu care să englendisește mai bine decât aici. Dar ce ieste a dumitalu vre o treabă și trece prin mână mea, mă rog să ne arăți cu îndrăzneală, precum și noi îndrăznim dă te supărăm la multe trebuințe... De va fi trebuință pentru cărți ca să s[ă] arate treaba și ghegeneraluluī, mergând dumn. și dă spre partea noastră, fă-

cându-i copleșiturile cele că[z]ute, poți să-i arăți, pentru că noi aici nu o facem pe taină, ci de va fi cu slobozire.»

[Formulele dela urmă, grecește.]

21 Iulie 1778. «Ches. pisc. Rimc.» «Pentru Mercurii ce copriind gazeturile pe toată luna, care să [f]ac la Viena și sântu și pe limba franțozească», să i se trimeată de la August. «Din supărare în supărare te punem, și îmi iaste frică să nu cumva să te superi de tot de noi.»

4 August 1778. «Ches. pisc. Rimc.» Pentru «o călugăriță de aici din Răim[nic], anume Elisafța mon[a]h[ia], care în viața ei, când să afla miriană, aș ținut-o într-o căsătorie pă nn Mihalache Mold[o]veanu răposatu», care rămâne dator la Iovipale. Are casă în Rîmnic și vie la Vlădești. Pomenit «dumnealui Costandin Otetelișanu, ce iaste boiară orânduit judecătoră de Măria Sa Vod[ă] la acest județ».

14 Septemvrie 1778. «Ches. p. Rimc.» «Am înțeles pentru gazeturile Mercurie cum că să începă de l[a] Sfete Vasilie. . . Voră rămănea până la începerea anului nou. . . Așăjderea și pentru acele figură ce ne scrii dumn[ea]ta că ai luat înștiințare cum că nu să poate tipări la acele tipare care sântu gata, fără de a nu fi slovele care sântu scrise la fieșcare chipu, ci ori să s[ă] lipească, pe o hârtie dupe cum aș fost această ce ni s'au trimis, sau să să facă de iznoavă tipările fără de a nu fi slovele, și într'acelea să s[ă] tipărească. . . Pentru tipare, am socotit că, de a să face de iznoavă, va să le între cheltuială multă, sau, de a să lipi pe hârtie, iaste fără de orânduiulă, ci mai bine am socotit că să s[ă] tipărească dupe cum sântu, cu slovele lor acolă înlăuntru, și, aducându-ne, le vom găsi loc de a să face tălmăcirea și rumănește. Număi căt pentru această acum deocamdată să mai fie îngăduială, că nu sântu de trebuință în grabu, ci, când vom avea trebuință, vom înștiința dumitale și vei scrie în lăuntru ca să s[ă] tipărească dupe cum sântu număi figurile. Pentru acel lexicon ne-am mirat cum de nu să găsește la Beciu și, dupe cum ne scrii că poate să v[a] găsi la Liptșca, fiindcă acum dovedim și cum să numește acel lexicon, pentru ca să nu să facă greșală, iată că făcum însemnare cum să numește pe limba sfranțozească și pe limba grecească, și te pohtim, găsindu-să, să ni să trimiță, că ne iaste de trebuință. . .

«Dictionaire raisonne des sciences, des arts et metiers și l'Encyclopedie des sciences. Tipărită iaste cartea această la Paris.

«La cartea ce am scris dumitali împreună cu socoteala ce este între noi. . . la acea carte nu am priimit răspunsul dumitali.»

București, 20 Ianuarie 1779. «Ches. pisc. Rimc.» Pentru gazeturile «Mercurie» și pentru socoteli. «De acele 600 de vivlie pentru care am pohtitu pe dumn. a mi să tipări la Veneția, văzum răspunsul ce-ș scrie dumitali de acolă, că le

va tipări cu preț la toate tl. trei sute șaižăci, ci cu acest preț să vor tipări. Și, când nu să vor fi început pân acum a să tipări, bine ar fi să scrii dumn[ea]ta ca să s[ă] tipărească și șapte sute, iar, când vor fi început, să vor tipări numai șai sute, care dintr'aceste cărți veî ști dumn[ea]ta că, dupe ce să vor tipări o sută vivlie, este să ni le trimiți dumn[ea]ta drept aici la București dezlegate, dupe cum ies din stambă, iar celelalte să s[ă] lege cu mucavă toate și să stea acolò pe loc, și, pân a să găti, veî avea dumn[ea]ta și răspunsu pe unde sântu să s[ă] trimită. Și, pentru legatu cărților acelora, iarăși deosebit vom plăti. Pentru lexicon, daca nu să găsește nici la Vineția, va rămănea, și vom cerceta la altă parte. Și răspunsul ce aū venit de acolò pentru vivlie și pentru lexicon, văzându-l, iată îl trimitem iarăș înapoi la dumneata.»

Pecete neagră, cu coroană, ghirlande, cărjă și o buhnă.

7 Martie 1779. «Ches. pisc. Rimc.» «Am priimit Mercuriile și cartea sfranțozească cu istoria Țării-Rumănești, care mi le-ai trimis, și foarte sântem mulțămiiți dragostii dumitale ce arăți către noi, numai, aastă carte cetindu-o, văzum că are multe greșali într'ansa. Pentru care veî arăta dumn. la acel domnu care țe-aū dat-o și veî zice că bine ar fi ca să tipărească altă carte care să îndrepteze greșalile aceștia. Iar, pentru Mercurii, dintr'aceste dooă ce ne-ai trimis, văzuiū că sântu *litteraire et politique*, dar sântu și alte Mercurii ce să numescu numai *politique*, care de acelea ceream noi, ci, de veî socoti dumn. că să poate să scrii și să ni să trimită de acelea, veî scrie dumn[ea]ta, iar, de nu, ne veî trimite pe acest an tot de acelea de care ne-aū mai venit... Cartea ce ne-aū fost trimis duml. cu socoteala, tocmai acum ne spuse Nica Teișanul aici în București că aū venit la dumn., dar încă pân acum n'am luat-o, ci, mergând la Răimnec, vom lua-o; și să avem răspunsu cât iaste plata la un an pentru Mercurii».

6 Aprilie 1779. «Ches. pisc. Rimc.» «Pentru pricina ceia cu Elisafte călugărița», care aveā să dea bani lui Pop.

8 Aprilie 1779. «Chesarie pisc. Rimc.» Pentru diata lui Hagi Dimul, care lăsase «la biserica Tuturor Sfinților cea din Răimnec» 700 de tal. și 300, pentru pomenire, episcopului și ca să ajute «casa». Face epitrop pe Hagi C. Pop, pentru a luā banii.

Pecetea pusă cu negru.

31 Maiu 1779. «Ches. p. Rimc.» «Pentru sfeșnicile ce te-ai făgăduit dumn. că le veî cumpăra de aici din lăuntru, și veî să le afierosești aicii lui Sfete Nicolaie, la măn[ă]stirea Gănescul[ui]... Să apropie și sărbători mari, și sântu trebuinçoase. Iar mai vartos că nădăjduim că peste câteva zile vom căștiga și pe Prea Sfinția Sa părintele Mitropolitul aici, la eparhiia noastră.»

17 August 1779. «Ches. p. R.» Pentru dania lui Hagi Dinul. Și «pentru moara și moșăia de [a] Gorman».

20 Octomvrie 1779. «Ches. p. R.» Cere și pe acest an «gazeturî.» «La Mercuriile acestea ale lui Septv. și cu alte Mercurii mai deunăzi mi s'au triimis și alt Mercurion mai mic, care să scrie *historique et politique*, iar nu și *litteraire*, precum sânt și celelalte; ci, de s'ar putea p[u]r[u]rea tot cu acel preț a să trimitte și acel mic, și, mai bine, în va da înștiințări, iar, de nu să poate tot cu acel preț, fie numai acelea precum le-am luat în anul trecut.»

20 Octomvrie 1779. «Ches. pisc. Rmnic.» «Am văzut și știm luptele ce ai cu rudele dumitale pentru pricina moșăi Gormanul, căutându ca să și-o iă de l[a] mână, precum și dumn[ea]luî vameșu Vasile ginerile răpt. Pahr. Fotii Vlădoianul în multe rânduri s'au cercat... Dor noi, fiind procatori al dumitale, lam poprit.» Episcopia-și retrage pretențiile cu privire la moară. «Am pohti ca să te căștigăm aici la patrie... Pohtimū fiiasca dragoste ca să întrebî dumn[ea]ta pe cuviosul arhimandrit chir Neofit de aici pentru cartea ce i-am trimis-o ca să o tipărească, ce înștiințare am».

28 Noemvrie 1789. «Ches. pisc. Rimc.» «Veî știi că, fiind noi doritori de a avea patriia Slujbele Sfinților, toate câte să prăznuesc peste an pe deplin în limba sa, ne-am nevoit și ne-am ostenit, atât prin tălmăcire, cât și prin tipărire, care pân acum aū eșit de la tipar 6 luni, și, ajutând D[u]m[ne]zeū, lucru mearge înaintea, a le aduce pe toate la săvârșire; din care pentru trebuința casii dumitali saū ca să dărueshi și dum. cuiva, dă va fi treacerea slobodă, dăruim dumitali un rând de mineae, de fieștecare lună câte unul. Dar încă, iubite fiule, vedem că de cel mai mare folos de obște patriia noastră iaste lipsită, căc sf[ă]nta ev[an]gh[e]lie să află la limba rumănească numai în chimenul său (1) am socotit că de folos ar fi ca să o dăm în tipar după cum iaste așazătă cu tălcuirea sa de Theofilactū episcopul Vulgarias; la care ne trebuiaște gătire mai din vreme, ci, după cum dumitali cu adease supărări ești însărcinat de cătră Maica dumitali sf[ă]nta episcopie, așjderea și la această te poftim ca să slujăști maicii dum. și să trimiț la Veneția să ne facă 400 de țocuri de hârtie, după măsura formeî ce trimisem dumitali; însă hârtie bună, și să fie mai groasă după cum iaste forma, iar mărimea atăta să fie. Și te poftim ca, după cum să aduce de acolò, așa să o priimim și noi aice; că cei ce ne-aū adus pân acum, vedem că ne-aū cam îngreoiat. Și, de va fi trebuința de bani, vom avea de la dum. înștiințare, de să va trimitte acum o parte și, când să va aduce hârtia, să vor da și ceialalt bani. Și, această carte fiind pentru folosul cel de obște al creștinătății, noi nu o facem pentru nici-un feal de căștig al nostru, la care te ceaream și pe dum. tovaroș: noi vom fi cu chieltuiala, iar dum. cu osteneala. Și te poftim ca, numai cum va veni de acolò, așa să

ne fie. Iar plata întocma o vom nădăjdui amândoi de la Domnul Is. Hs., a căruia carte vom să o tipărim. Și vom avea răspunsu».

13 Decembrie 1779 «Ches. p. R.» Pentru «un țigan al episcopii, anume Nicolae lăutarul, fechor Nicolii Cărcei», care să vie în țară.

12 Septembrie 1780. Ῥιμνίκου Φιλάρετος Mulțămiri pentru o carte ce i s'a dat și lămuriri cu privire la polițele înaintașului său. Cere gazete. — Grecește. Pecete peste hârtie.

29 Ianuarie 1781. Ῥιμνίκου Φιλάρετος. Pentru gazete nouă și *Mercur*. Despre cărți trimise lui prin Dimitrache Bobescul. Caimacamul cere prin el *συνδάνια*.

2 Martie 1781. Ῥιμνίκου Φιλάρετος. Pentru o comandă.

16 Maiu 1781. Ῥιμνίκου Φιλάρετος. Pentru lipsurile din gazetele sale («gazeturile ce ni s'au trimis prin cuv. eclisiarh chir Samuil»). Și pentru «niște sfeașnice de argint și de lemn . . . , pentru trebuința unor obraze».

Pecete neagră, cu coroană, o lebădă în blason și literele: ΚΑ. ΙΕΡ.

29 Noembrie 1784. Στέφανος Βλάχος. «Căruța părintelui episcop viind erî, am văzut-o, și, măcar că, întâi când am scris dumitali, veî fi înțales a fi mai mare decât acăsta, dar arăt dumitali ca să nu fie mai mare decât acăsta, ei întocmai să fie la toate, de lungă, de larg[ă] și leg[ă]turile asemenea, făr de mușamă de-asupra, roatele să fie mai nălticele, puținel, și obezile de fier; cercurile roatelor să fie mai groșçoare, lemnul să fie uscat bine, că la acăsta văzuî lemnul cam verde; codărla dinnapoî să fie asemenea de lungă și de largă, numai să fie închiiată cu scânduri înprejur și cu capac de-asupra, a să închide și a să deschide; asemenea și codărla cea dinnainte să fie ca și cea dinnapoî, tot o făptură, încheiată, numai acăsta denainte să fie slobod a o putea lua din locul ei când va fi trebuință . . . Încheetura codărlilor să fie legat[ă] cu fier ca să nu să desfacă, și fundul coșului denainte, care vine păn în covăltiri, să fie în uluc, a să trage în sus și a să scoate de tot și iar a să pune la loc, ca, de va fi trebuință a șădea oameni într'ansa, să să poată deschide denainte; lucru să fie de credință, prietenesc.» Cere «o păreche de cizme ungurești, de om de mișloc . . . Pentru 2 pungî de ciuculată.»

24 Iunie 1785. Ὁ Ῥιμνίκου Φιλάρετος. Pentru «doaa sfečnice de lemn pentru besearici», «ca ceale de la metohul nostru din Craiova». P. S. grecesc.

6 Ianuarie 1790. Ὁ Ῥιμνίκου Φιλάρετος. «Fiindeă din vremile aceștiî răzmirițe orașul Răimnicului aū ajunsū la dărăpănare, și, nefiind alt loc de lăcuință,

(1) Κρίμενον, text.

obrazele prea-puternicii Împărății au conăcit în episcopie,» trimete spre păstrare lucruri la Sibiiu. Adaus grecesc autograf.

E întovărășită de scrisoarea, din 20, dela Γρηγόριος Σύγκελλος și dela Κλήμης οἰκόνομος, scrisă însă românește.

IV.

Cel mai însemnat ucenic al lui Chesarie a fost de sigur Iosif, pentru care s'a întemeiat din nou Episcopia de Argeș în anul 1793. Pe acesta îl putem urmări an de an, în lunga sa păstorie, și întru câtva și înainte de dânsa, după scrisorile cele multe, desăvârșit de bine caligrafiate, ortografiate și alcătuite, pe cari le îndreaptă către vechiul său prieten Hagi Constantin Pop, către cunoștința noastră arhimandritul Neofit, către Păunica, rămasă văduvă, și, în sfârșit, către Zenobie Pop.

Vlădica Iosif era Oltean, Loviștean. Această obârșie a lui, țărănească și românească, se știa. Din scrisorile noastre, printr'un răvaș, din 10 Novembre 1801, al egumenului argeșean Meletie, descoperim și pe «Vistiariu Iuan, nepotu Preasfinții Sale părintelui episcop, ce să află șazători în Pitești».

Intâlnim întâiu pe Iosif la 8 April 1781 ca, «protosinghel episc[opiei]» de Râmnic. Din acest an avem dela el numai două răvașe privitoare la comande. Analiza lor urmează.

8 Aprilie 1781. «Iosif protosinghel episc.» «Prea Sf[î]nția Sa părintele episcopul nostru la Paști au plecat la București, și la plecare mi-au zis ca să fac de spre partea Prea Sf.: heretismos pentru aceste sfinte zile, și trimit dumitale molitvă și părintească bl[agoslovenie.» Și pentru sfeșnice, ce sânt de trimes la el, la Craiova.»

16 Octomvrie 1781. «Ο πρωτοσύγκελλος Ἰωσήφ (totviitorul episcop de Argeș). «Pentru discopotiriul ce am fost dat dum[i]tale izvod a să face aci, pentru care nu sânt la amfivolie că nu să vor fi lucrând, însă pentru potiră, după cum ziceai dum., a i să face și zarfă, bine ar fi . . . , și, isprăvindu-se, mă rog a li să face și tocurile lor, căc avem umblet mult prin eparhie și să vor strica purtându-le fără tocuri; și, găsind ocazion mi le vei trimite, scriindu-mi și prețul lor ritos. «Se închină Păuniței» și coconiții cei mic, și să-m trimiți numele, că am uitat să întreb cum o chiamă». Salutări către arhimandritul Neofit. (P. S. și ultimile formul egrecești)]. Și de la Pantelemon igumen Sa-doveanul» (cere «o tulumbă»).

Știm de aiurea (1) că peste doi ani, deci în 1783, acest protosinghel râmnicean cu bune cunoștințe și iubire de carte se îndeletnicia cu tipărirea în tipografia învățătorului său, Chesarie, a unei Sinopsis, adică prescurtare a Scripturii. Știri despre el căpătăm apoi numai peste alți șapte ani, când, în 1790, el se îngrijește de facerea unei cruci artistice la Sibiiu, dând îndrumări amănunțite cu privire la dânsa:

«Trupurile celor răstigniți să vor albi cu smalt, ca să fie întocma cu pelița omului și diamantul ce iaste de-asupra, să fie mai mare și frumos, asemenea și rubinurile ce sânt la cornurile crucii să fie mai mari, asemenea cu diamantul, și jos, unde sânt doao gauri deșchise, să să pue zmaragduri, și din dos să să facă loc de a să pune niscareva sfinte moaște, și mărgăritarele ceale spânzurate, să fie potrivite, și pîiatra de zamfir ce iaste din jos spânzurată, să fie mai mare, după potriua crucii.» Să se lucreze cu aur, acolo sau la Viena. «Lanțul să va face numai unul, mai groșcor, mai sănătos.» Trimete și, «izvodul de hârtie».

De aceeaș cruce vorbește protosinghelul și în scrisoarea, redactată românește și grecește, din 15 Aprilie.

La 15 Iulie 1791, el merge din porunca episcopului său, care eră tot Filaret («din porunca Prea Sfinției Sale părintelui») ca să întâlnească pe Hagi Constantin Pop, care treceă «de aici pe la Răimnic», de sigur ca să-și vadă moșia dela Gioroc și să facă socoteală cu agenții săi dela noi. Iosif vorbește despre un amanet de lucruri lăsate anul trecut, «ca să le dau și eū ale cui sânt, căci omul are și viață și moarte».

În Septembrie 1792, Filaret ajungeă însă Mitropolit, și el luă cu dânsul la București pe credinciosul său protosinghel, din care făcea un episcop titular de Sivas sau Sevasta. Iată cea dintâi scrisoare a lui datată din București:

17 Noemvrie 1792. «Iosif episc. Sevastis.» «Mă aflu și eū sănătos aicea la sfânta Mitropolie a Bucureștilor, fiindcă așa aū binevoit D[u]mnezeū ca, cu schimbarea stăpânirii bisericești, să schimbū și eū locul.» Pentru un ceasornic și, orī la Viena (de vor fi lucrând fainū și temeinic), orī la Englez, prin priiatenii ce veī avea, să scrii să să facă fără prelungire.» Salutări dela Mitropolit. «Izvodul ce trimițū deosebit, să va preface nemțește, ca să înțeleagă meșterul, ce fel cer să să facă časornicu... Fața časornicului, unde

(1) *Ist. lit. rom. în sec. al XVIII-lea*, II, p. 377.

sânt scrise ăsurile, să fie de zmalț albu. ăsornicul să să facă de ceale de sãn; însă să bată ăsurile în clopot, după cum ceale de masă..., și numai cu un cupert, după cum aũ eșit acum, și fără sticlă, ci cu capac tot de argint, carele să să rădice când să va mișca de la coadă, argintul cupertului să fie fain, sãrmă, ca să nu să înnegrească; lucrul înăuntru să fie sãnătos, că de aceaia să face mare; clopotul să sune frumos când va bate ăsurile; însă la fiește ăsa să bată singur, iară nu repetir; și, împreună cu trimiterea lui, să să trimiță încă alte doao chei, căci aicea, deaca să strică, nu să potrivesc altele. De să va sili meșterul să iasă lucru bun și plăcut, să pot găsi și alți mușterii ca să ăară acest fel de ăsornice.»

În lucrările literare ce trebuiau să se înceapă la Mitropolie sub noul arhipăstor, lui Iosif îi eră păstrat un loc de căpetenie. Din scrisoarea lui dela 9 Maiu 1793, ce urmează, vedem că nu eră vorba de mai puțin decât de o nouă tipărire a Mineielor lui Chesarie, cari, în așa de scurtă vreme, se răspândiseră toate și a căror formă se credeă că trebuie prefăcută oarecum, ca orânduire, nu ca limbă.

19 Maiu 1793. «Iosif episcop Sevastis.» «Iară, pentru tipăritu Mineelor lunovnice ce sânt a să tipări aci, am arătat Preasfin. părintelui Mitropolitului (carele trimite dum. molitva și părintească bl[a]goslov[enie]) și mi-aũ dat răspunsul că și Prea Sft. aũ făcut gătire a tipări aici la Mitropolie, și, când aci să vor tipări, după cum are preveleghiũ tipografia de aici ca să nu fie priimate cărțile dintr'alte țări, atuncea puțin folos va fi numai din cele ce să vor vinde acoloa în țară; ce dum. să-m trimiți însemnare de căt[ă] cheltuială poate să ție un minei, și atuncea să vă socoti și să vă da dum. cel desăvârșitu răspuns. Însă să să știe și ačasta, că, de va fi ca să să facă vre o iconomie de a să lua din cele ce să vor tipări aci, într'alt chip nu să poate, fără numai la acea sumă să să facă poarta (1) la început, că sânt tipărite de aici de la Mitropolie, și, iarăș, când să vor tipări mai multe într'acest chip, cu poartă pe numele Mitropoliei, peste suma ce va fi cerută, nu să pot treace aici, căci, câte cărți să dau de la Mitropolitu, sânt încredințate cu pecetea Mitropoliei la început. (2).»

Mitropolia, care își refăcuse tipografia, voiă să ție pas cu episcopia de Râmnic sub noul Vlădică Nectarie, despre care Păharnicul Hagi Stan Jianu scriă, într'o scrisoare pentru un potir de aur

(1) Frontispiciul.

(2) La 31 Maiu, el trimete banii din «jud. Argeșului», pe când cealaltă e din București. La 1-iu Iulie 1793, Iosif scrie pentru un ceasornic.

la biserica sa (1 Septembrie 1793), următoarele, gândindu-se a și-l pune episcop:

«Părintele episcop este om foarte procopsit și cu frica lui Dumnezeu, și l-aș încărca cu mare datorie, că ar fi fost eparhia datoare, și aș trebuit să o priimească», etc.

Dar Mitropolia lui Filaret țină numai câteva luni. Vodă îl făcu să se retragă în folosul Grecului, rămas Grec până la sfârșitul zilelor sale, Dosoftei Filitis. Iosif nu părăsi însă în restriște pe vechiul său stăpân. În Iunie 1794 acesta nu mai era în viață. Îndată, în August, vedem pe Iosif episcop de Argeș.

Corespondența lui cu Hagi Costandin începe iarăși în Decembrie al acestui dintâu an:

13 Decembrie 1794. «Iosif episc. Argeș.» «Să mi să aducă de la Vienna un časornic de masă..., însă să fie lucru sănătos (cel... ce mi s'au trimis... tot nu-ș vine în fire).»

În 1795, corespondența e foarte bogată:

13 Maiu 1795. «Iosif Argeș.» Pentru hârtia comandată la Bart. «6 tocure, adecă conțuri, de hârtie de scris, și pe 2 cărți, Časlav de ceale mari i Psaltire de ceale mari.»

3 Iunie 1795. «Iosif episc. Argeș.» «Astăzi mă află aici la Cornet, și, vrind D[umnezeu], voi veni și până la Ciineni.» A dat bani de hârtie unui «fečor de la tipografia lui chir Petru Bart, vrind pe la Argeș cu alt Sas. . . Hârtie mare pentru o condică. . . Aș rămas lucrul condicii jos, în vremea ernii, cînd era nopțile mari, fiindcă iaste lucru mult, de vremea ce această condică iaste să să facă pentru toate cărțile moșiilor, și de aceea voiam ca să fie niște hârtie mai aleasă, mai sănătoasă și mai mare decît cea ce iaste ordinaricon. . . Sămăntă de napî de care să seamănă acum la Iunie 12. . . Căci la noi părinți avem mulți, și carne nu mănăncă, ci cu rădăcină de acestea și cu alte verdețuri își mîngăie trebuința de legumă. Numai te rog ca să fie de la om de omenie, că, de câte ori aș cumpărat oricine sămăntă de la Sibii și aș sămănat, aș eșit alte bolbotine: laur, știr, urzici și altele, precum aș pățit estimp și dumn[ea]lui Med. Hiotul, ispravnic de Argeș. . . Boala čumii urmează la București și la alte locuri, mai ales la câteva sate ale Craiovei. . . Untdelemn bun de mîncare într'un určor smălțuit și vre o trei pite mari, că tot nu să prea usucă lesne pe căldura aceasta.»

Căineni, 4 Iunie 1795. 'Ο 'Αρτζεσίου' 'Ιωσήφ. Pentru hârtie dēla Bart. Pentru pesmeți și butelii de vin.

6 Iunie 1795. Ο 'Αρτζεσίου' 'Ιωσήφ. A primit răspuns la scrisoarea lui de la Cornet. La întorsul în episcopie va deschide și pe a lui Bart. Pentru târguieli și ceasornic. «Lăcustele de sigur au ieșit în țară, și a orânduit Domnul nostru oameni, και ἔφεραν τὰς μοχθηρὰ και τὰς ἔφαγαν (1) Am auzit că și în Ialomița au ieșit, și în părțile Craiovei; iar în scris nici unul nu m'a înștiințat. Iar ciuma prăpădește (ἐνεργεῖ) la București, și mai ales în mahalaua Gorganului și pe Podul Mogoșoaiei. Numai Dumnezeu să fie cu îndurare! La Fedeleșoiu eră să se oprească înainte de Rusalii, dar alaltăieri iarăș a urmat, cum mi-a spus un negustor din Râmnic. Aici în Loviște, altă plagă: ἀφανίζουν τὰ ποντίκια («distrug lăcustele») puținul grâu ce aveau nenorociții creștini, πρὶν νὰ δώσουν κόπον («înainte de a-și da silință»). Cerere de zahăr și «o păreche fiare de plug» (πλόγυρο). «Acum vremea trandafirilor a trecut și rămâne să facem dulceți numai din vișine și din smeură.»

25 Iunie 1795. 'Ο 'Αρτζεσίου' 'Ιωσήφ. «Suntem însă cu frică despre înspăimântătoarea boală a ciumei care s'a întins aproape în cele mai multe locuri ale acestei țeri; numai Dumnezeu sfântul să se îndure, pentrucă paza omenească e cu mult prea mică. . . . Prea-înălțatul nostru Domn are ἄρονεξιν, προμήθειαν και ἐπιμέλειαν («prevedere și îngrijire») pentru pază, dar ce să facă?» Ceasornicul l-a primit, dar iarăș stricat! Pentru o probă de hârtie. Nu-i place. «La Craiova, după știința ce am luat, s'a aprins (ἄνελψε) grozav ciuma: a murit și starostele Ioan ὁ Κορτζῆς de această boală. Erau niște Nemți (κἄτι Νέμτζοι) la han și, îmbolnăvindu-se, s'a ținut ascuns, și după moarte i-au îngropat în pivniță, și așa s'a umplut (ἐγέμυσεν) orașul, căci erau meșteri de fier și de altele și veniau la ei cei ce aveau nevoie.»

Grecește.

25 Iunie 1795. 'Ο 'Αρτζεσίου' 'Ιωσήφ către egumenul Neofit. «Până acuma suntem sănătoși toți ai casei, dar cu frică, pentru înfricoșata boală a ciumei, care, cu cât trece, se tot lățește, și n'a mai rămas nădejde de fugă, ci numai în mila atotputernicului Dumnezeu.» A primit cele două butelii (μπουτέλια) de vutcă.

P. S. Nu poate să-i încurce, «căci aici trăiesc atâția și atâția; cu toată nenorocirea ce a fost de obște, eu n'am fost încercat cât de puțin, pentrucă e darnică foarte Maica îndurării.. Că sfântul nostru stăpân e bucuros să te aibă lângă sine, știi prea bine, pentrucă mi-a spus adesea. Iar cât despre părerea Sfinției Sale cu privire la bunătatea (ἐὸκχρασία) aerului, sunt și eu de aceeaș,

(1) «Și le-au dus cu greu și le-au ucis (?).»

și, ori cum (*ὅπως*), nu eră de nevoie; nici odată n'am vrut să merg ori să stau la București, căci mult mă îngreue, și încă mai mult la Craiova.» Salutări dela Partenie.

Cea mai mare parte din această corespondență privește ciuma cea mare din acest an 1795, o urmare a celei din 1789 până la 1793, pentru care avem, în *Studii și doc.*, I—II, p. 135 și urm. o întreagă corespondență, datată din Bărăția dela București, a episcopului catolic, de Nicopol, administrator al diecezei muntene. Dar tot în 1795 avem cea dintâi afacere literară cu prietinel din Sibiu.

Anume Hagi Costandin Pop se gândi iarăș a da ediția cea nouă a Mineielor de care fusese vorba pe vremea lui Filaret. Iată ce ofertă făcea el printr'o scrisoare grecească pe care o traducem:

«Prin această smerită scrisoare a mea arăt Prea Sfinției Tale păzite de Dumnezeu, că de mult aveam o râvnă călduroasă ca să înnoesc amintirea răp. episcopi de Râmnic chir Chesarie și chir Filaret, cu retipărirea celor douăsprezece Mineie, pentru folosul sufletesc al neamului nostru. Dar fiind puține bisericile ortodoxilor în acest principat al Ardealului, și cheltuielile tiparului mari, și mai ales când s'ar tipări puține, n'a fost chip să încep înainte de a chibzui să caut ajutor și dela locurile creștinești vecine cu noi. De unde, cu doi ani înainte am avut să arăt scopul meu către răp. sfințit fost Mitropolit chir Filaret, cerând voie pentru ca să fie slobodă vânzarea acelor cărți și la eparhia prea sfintei Mitropolii și a episcopiilor ei, și mi-a răspuns prin omul meu în acest chip, că poate să se tipărească un număr anume pentru Țara-Românească, numai cât să se vândă dela Sf. Mitropolie. Și, afară de acea sumă, să n'am voie nici eu, nici tipograful din Sibiu să scoatem nici o carte afară în țară, ca să nu se împiedece vânzarea celor trimese la Sf. Mitropolie; pe lângă aceasta, să se puie și marca Terii-Românești la începutul cărților, și nu a Sibiului. Dar nu s'a hotărît (*ἀπεφάσισεν*) ori să tipărim ori ba, până nu voiu trimite un *tahmin* înscris, cu câți bani turcești se poate vinde un trup de Mineie, și cu ce hârtie, venețiană ori sibiană; să trimit și o probă a tiparului cu care e vorba a se tipări. Și, până să urmez eu acestea, răposatul a început corespondență cu tipograful de aici, ca să vie acolo și să așeze tipografia lui la Sf. Mitropolie; cum a și venit, dar nu și-a ajuns scopul, pentrucă a găsit paretisit din Scaunul Mitropoliei pe răp. chir Filaret. Și eu, având alte îndeletniciri deosebite, n'am avut prilej a scrie Sfinției Sale până acum pentru aceasta. Iar acum, având prilej, nu lipsesc să-ți arăt că avem aceeaș țință (*εἰς τὸν ἴδιον σκοπόν ἐβρίσκομεν*). Și acestea le scriu ca și către răposatul, rugându-mă, și, dacă este de părere Prea Sfinția Ta precum mi-a

spus răposatul, eu făgăduese că nu voi trimite în năuntru mai mult decât îmi vei porunci Prea Sfinția Ta să se trimeată la Sf. Mitropolie. Iar prețul poate să coste un corp, cu bani turcești, 36 de lei acolo, cu hârtie de Sibiu, și, cu hârtie venețiană, lei 47. Iar poarta (*ἡ πόρτα*) (1) și marca le vom pune ale Țerii-Românești, cum orânduiești Prea Sfinția Ta. Iată și proba tiparului cu care am de gând a tipări acele cărți.»

Iosif ar fi voit să înlocuească textul lui Chesarie, care avea adaosuri luate din alte forme ale Mineiilor decât cele clasice: slavonă și grecească, cu tălmăcirea exactă a acestora. El se arată bucuros să iea asupra-și această osteneală. În acelaș timp, el cugetă să tipărească la Sibiu o carte de rugăciuni scoase din Psaltire și o Slujbă a Sfântului Nifon, pentru moaștele căruia făcea tocmai o răcliță nouă (2). Planul cel mare cu Mineiele nu avu nici o urmare, neînțelegându-se Iosif cu Mitropolitul.

Urmează celelalte scrisori din 1795.

[1795.] P. S. al lui Iosif de Argeș «Ca să nu stea tipograful de geaba (*ἀργός*), iată că trimit această carte de rugăciune (*τῆς προσευχῆς*) aleasă din toată Psaltirea), și, dacă-i place (*ἀρέσει*), poate s'o tipărească așa cum e îndreptată de mine. Și, pentru munca ce am făcut, rămâne la alegerea lui să-mi dea cât va vrea. Și poate să ieu și câteva cu bani, după prețul ce va costă. Nădăjduesc să aibă trecere (*πέρασμα*), pentru că n'a mai ieșit altă dată de subt tipar în românește, ci numai grecește, odată, la Mitropolie. Numele tălmăcitorului și tipografiei am socotit (*ἔστοχάσθηκα*) că nu trebuie să se puie. Ci, dacă nu va vrea să o tipărească, mi-o va trimete înapoi cum i-o trimet.» Pentru ceasornic. «Pentru cârticică, să nu iasă vorbă dela tipograf sau dela altul cineva că am trimes-o, până nu vedem ce hotărește pentru Mineie.»

25 Iulie 1795. 'Ο Ἀρτζεσίου Ἰωσήφ. Pentru copilul ce i-a trimes la Loviște. Nu știă nici grecește, nici psaltichie; l-a pus la bucoavnă (*φυλλάδιον*). Mulțămeste pentru pesmeții trimesi de Păunica. «Alaltăieri am luat știre dela Râmnic că și-a plătit obșteasca datorie dumnealui Păh. Jianu (3): Dumnezeu sfântul să-l odihnească cu dreptii. Ciurma triumfă în multe părți, în unele însă cu deosebire (*ὀπερβολήν*); aici în împrejurimi (*τριγύροθεν*), slavă Domnului, avem sănătate. Dumnezeu să se îndure, căci acest rău e mai mare decât toate bătăile dumnezeesti.

«Am o carte de tipărit, nu numai bună (*ὅχι ὁμως καλλά*); deci te rog să te întâlnești cu d. Petru Bart, și să-mi arăte cât ar costă coala (*κόλα*) în bani

(1) V. p. 1 nota.

(2) *Inscripții din bisericile României*, I, p. 152, n°. 309.

(3) Hagi Stan. V. Asupra lui *Studii și doc.*, VIII (in pregătire).

turcești, căci nemțești nu se află. Și cu luna lui August se gătește cartea de trimes. Hârtia, din cea ce mi-ai trimes vreaŭ să fie și în carte, dacă n'are alta mai subțire (λεπτότερον).»

9 August 1795. Ὁ Ἀρτζεσιού Ἰωσήφ. «Suntem înspăimântați de boala ciumii, care, cu cât trece, cu atâta crește și se întinde în alte locuri; aici în jur, slavă Domnului, până acum e sănătate. Pentru dum. Păharnicul Jianu, astfel mi-au scris dela Râmnic, că și-a dat obșteasca datorie: ci poate să nu fie adevărat, pentrucă acum câteva zile auzirăm că a murit și Banul Ghica (1), și nu eră adevărat: Să dea Dumnezeu să nu fie adevărat nici pentru dumnealui! Cărticica ce am de tipărit, e Acolutia Sf. Nifon al Constantinopolei. In cronică (εἰς τὸ χρονόγραφον) are 14 coli, ci la tipar poate să ajungă și 16, și, mă rog, lungimea și lățimea să fie la un sfert de coală. Exemplare aveam de gând să fie până la o sută; ci, de vreme ce și tipograful spune că, cu cât mai puține se vor tipări, cu atâta mai scump costă, să fie și 200 și 250, și le împărțim pentru evlavie. Tiparul să fie cu linii, No. 1, adecă cu litere mai mari. Și numai tipicul să fie cu No. 2, ca să se cunoască din σιχηρά, căci nu se obișnuiește cu rânduri roșii. Să spuie tipograful cât poate costă exemplarul, însă cu bani turcești, căci nemțești nu se află, și atunci voiu trimete și cartea. Țidula cutiei e frumoasă, și să se facă după aceea. Pentru Mineie, ce-mi scrii, că ai de gând a se tipări în 100 de exemplare, eu unul cu toată bucuria aș fi vrut să se treacă (περασθῶν) aici în țară, dar știu că Mitropolia a căpătat privilegiu domnesc să nu fie slobode cărțile altei tipografii, cu toate că tipografia Mitropoliei acuma nu are nici o valoare (δὲν ἀχρσίζει τίποτες); iar a Râmnicului e bună, având meșteri buni.» Va scrie deci Mitropolitului, dar să știe cât va costă un corp de 12 Mineie. «Pe lângă aceasta, vei află că în tiparul ce s'a făcut la Râmnic, scriitorul (ὁ γραφεύς) care a așternut (ἔστρωσε) în manuscript acolutiile, a pus ce s'a întâmplat (ἔβλεπε ὅτι ἐφθασε), și n'a urmat nici stilul (ῥφος) Mineielor romaice, nici al celor slavone, ci a pus ceva din cele muscălești (μοσκόβικα), ceva din filadele unor sfinți, cari n'au acolutie, nici în cele romaice, nici în cele slavone, și, pentrucă se cântă acolo la cele mai multe biserici din târguri (τῶν πολιτειῶν) la strana dreaptă grecește și la stânga românește, e destulă cacofonie (χαζμοδία). Și iarăș unele sunt tipărite de prisos (περιττά) în întregime (ὀλόκληρος), ca și obișnuitele tropare ale Sfinților, și altele care aduc și zăbavă tiparului, și grosimea cărții (προξενῶν καὶ ἀργοπορίαν τοῦ τύπου καὶ χόντρος τοῦ βιβλίου). Deci, când se vor tipări de acum înainte, au nevoie de îndreptare cele dintâi, ca să urmeze sau pe cele romaice sau pe cele slavone. Incă trebue să nu se puie numele tipografiei Sibiiului, nu

(1) Dumitrache.

de alta, dar numai pentru bănuiala (*δυσδαμονίαν*) Românilor, cari spun că sunt cărți nemțești (*νέμεττικα βιβλία*), cum știe aceasta și tipograful. Dacă Mitropolitul va găsi cu cale, eu sunt bucuros să mă însărcinez cu îndreptarea ce spun, și sunt și mușteriu pentru câteva exemplare, dacă Pronia dumnezească mă va păzi neatins de această grozavă boală a mâniei lui Dumnezeu...» Cutia de moaște să fie căptușită cu atlas.

10 Septemvrie 1795. 'Ο Ἀρτζεσιού Ἰωσήφ. «Am fost orânduit cu o exarhie în eparhia prea sfințitului nostru domn Mitropolitul... Cât pentru carte (*βιβλιάριον*), cu toate că tipograful ține (*βαστά*) scump tiparul său, și nu, cum văd, prețul pe care-l scrie pe unele cărți ce tipărește și vinde (*καὶ ὄχι, καθὼς βλέπω, τὴν τιμὴν ὅπου γράφει εἰς μερικὰ βιβλιάρια ὅπου τῶπάνει καὶ πωλεῖ*), dar mă învoiesc cum te-ai înțeles d-ta... Deocamdată însă, nu le tipăresc, până nu vedem ce are de gând Mitropolitul pentru Mineie; către care iată, după orânduială dumată, am făcut această țidulă (*σχέδιον*)... Altfel mă tem să nu-mi dea vină că am făcut împotriva părerii lui un lucru care-l supără (*πειράζει*): căci acuma este o vreme de supărări, și de unde nu e nici o pricină, răsare una (*διότι ὁ καιρὸς τῶν πειρασμῶν εἶναι τὴν σήμερον, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶναι αἰτία, φουτρώνει αἰτία*). Pentru cutia Sfântului, se pare că meșterul are de gând s'o facă foarte grea (*χοντρόν*), în argint, și pentru aceasta poate să ajungă până la 100 de nemțești (*νέμεττικα*); dar să-i spui să fie de mijloc, nici prea subțire, nici prea gros (*ἴσως νὰ τὸν εἴπη ὅτι μερικὸν νὰ εἶναι, οὔτε πολλὰ λεπτόν, οὔτε πολλὰ χοντρόν*). Nu află bani nemțești. Despre niște ceasornice de sin (*τοῦ κόρζου*), cari, sunt ale unor pustnici ce se află aici, în plaiurile episcopiei (*εἰς τὰ πλάγια τῆς ἐπισκοπῆς*). Ciurma triumfă încă strașnic. În unele locuri se oprește, până la patruzeci de zile și mai multe, și apoi iarăș începe. Aici împrejur, slavă Domnului, până acum avem sănătate, dar suntem spăimântați, pentru că această boală n'are credință... Mare pierde a urmat în această țară. [P. S.] Biserica cea mare a episcopiei e foarte frumoasă (*καλλὰ εὐμόρφα*), ca una ce este cunoscută în Țara-Românească și în alte locuri (*ἐν ἄλλοις ἴσως τόποις*), dar așa e de rece (*ψυχρή*), încât ucide (*σανατεύει*) pe oameni; deci, de nevoie, pe lângă alte greutăți ale cheltuielilor și datoriei ce m'au îngreuiat din partea Mitropoliei (*ἀπὸ τὸ τῆς μητροπόλεως*), am început o nouă biserică pentru iarnă, cu numele Sfântului Nifon și celorlalți sfinți ale căror sfinte moaște le avem. Și nădăjduesc că până la sfârșitul aceștei luni va lua întregire clădirea. Și în sfârșit această biserică are nevoie și de o sobă.» O cere pătrată, de fier, «și să aibă și gărlieci (*γερλήτζον*) și sulinariu (*σωληνάριον*), fără podoabe, dreaptă.»

Pecete neagră, cu crucea în scut și I ω c φ; 1786.

22 Septemvrie 1795. 'Ο Ἀρτζεσιού Ἰωσήφ. «Cu întoarcerea într'acoace a

prea învățatului fiu al d-sale chir Manasi (1)», cercetează de sănătate. Cere pentru părinți «12 coți μιτάικα δὲ Αήφια, negru» și «o materie de bumbac pentru giubea. Și dela București nu cutez să cumpăr; de mătasă însă nu vreau, pentrucă nu se potrivește (ἀρμόζει) cu mine, nici de lână, pentrucă roade blana benișului (οὔτε μάλινον, διότι τρώγει τὴν γούναν τοῦ μπινισίου). P. S. Arhimandritul Partenie, bolnav de ἀφτίου, cere a i se face o rețetă. Mai cere acelaș și un clopoțel pentru ca să cheme pe copii (μίαν καμπανίτζαν διὰ τὰ φωνάζει τὰ παιδία), nu de masă, ci mic (οὐράν, μικρήν). Să-l poată și atârnă și trage dinăuntru, lucru bătrânesc (πρᾶγμα γεροντικόν). Și el cere «un clopoțel de masă cu sunet frumos, căci mă căznesc să chem copiii».

28 Septemvrie 1795. «Iosif episc. Argeș.» «Avem mare trebuință de aceste tirguiale pentru zugrăveale, ca să mai dregem ceale stricate dină răzmiriță, care, nu s'au dres până acum...: 2 feteale aurū, 1 oacă făioară albă de Veneția, fain, 5 oc[ă] cleiū, 2 tuțunuri (2) hărtiioare cu carmil roșu, după această probă ce trimeseiu.»

[Apoi grecește:] «Pentru cutia Sfântului, cât va costă, cu bucurie dau, căci sunt îndatorit în multe, pentru marile binefaceri ce capăt prin rugăciunile lui, și mai ales până acum pentru paza de ciumă, nu numai aici la episcopie, ci de jur împrejur: unde s'au dus cinstitele-i moaște, a păzit Dumnezeu și n'a urmat nimic.» Să-i facă o *sobă oarbă*.

6 Noemvrie 1795. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἰωσήφ, a primit văpselile, ceasornicul ș. a. La întoarcerea în episcopie, va plăti. Ceasornicul are vechea meteahnă.

17 Noemvrie 1795. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἰωσήφ. Pentru comande. «Ciuma stăpânește totul (ἐλο δουλεύει); s'a întins și în părțile Slatinei, în eparhia mea; pe lângă aceasta, suferă lumea și de războiul civil care urmează în părțile Vidinului, și Dumnezeu să fie milostiv; pentrucă și lipsă de bani (ἀναργυρία) mare urmează pentru săraci.»

Grecește.

P. S. «Mai mult mă čudiiū de așa hamurī, că s'au făcut ca să mīne caii de călare, și, după cum s'au făcut, vizitiul mieū nici știe să le pue pe cai, necum să știe să mīne de călare. Eū știū că am scris să mi să facă hamurī după orīnduiala pentru butcă, și numai șleaurile să nu fie de curea, căci putrezesc de apă; ci am zis să să facă de ștreangurī. Acum nu știū ce să fac cu dīnsele, căci meșterii de aici nici pot să le aducă la orīnduială, nici piiale așa lucrată nu aū, ci să mă înveți ce să fac acum cu ele.

(1) Heliade.

(2) Duzine.

«Că, unde așteptam să-mi vie mai curînd, că nu aveam hamuri de loc, acum, după ce au venit, mă uit la iale.

«Mai pe urmă însă socotiiu și trimiseiū hamul rotașului, ca să să facă cu perină, după cum iaste soția lui, și să să facă și hățurile amîndurora rotașilor după orînduială, cu dălogii frînelorū, ca să mîie după lada butcii. Trimiseiū și hățul mijlocașilor, ca să să mai lungească după cît iaste sfoara cea legată în căpătiiū, și să se mai facă unul asemenea ca acesta, și așa poate vom cîrpi treaba. Să se pue și belęugele de-asupra perinilorū, prin care să bagă hățurile mișlocașilorū, și să se trimiță și aici doao, pentru celalalt ham și le vom coase aici».

[Iar grecește: Socoteala. A fost la Pitești. A avut să judece procese de moșii: «că nu mă lasă creștinii în pace, după datina țerii noastre». Are 50 de porci de vîndut. «La sărbători avem obiceiū să fim la București».]

27 Noemvrie 1795. 'Ο Ἀρτζεσίου Ἰωσήφ. Pentru comande.

Și la 6 Dechemvrie. «Ciuma încă urmează la București, la 2—3 case pe zi; iar în părțile Craiovei aud că mai mult: Dumnezeu să aibă milă de nenorociții creștini, căci n'au altă nădejde.»

Grecești.

1 Dechemvrie 1795. «Iosif Argeș.» A primit «arariulū (?) cu patru perini ale hamurilorū și cu hățurile de patru cai, și trei zăbale de fierū; însă o perină tot nu avem la ce o pune, fiindcă hamul cel pocit, care l-am trimis să se prefacă, văz că nu s'au trimis... «Să fiū știutū că să va face atîta învăluială, m'aș fi lipsit și de aceste hamuri.» Trimete prisosul îndărăt. «Șleaurile ceale de cînepă, să să trimiță.»

16 Dechemvrie 1795. 'Ο Ἀρτζεσίου Ἰωσήφ. Pentru hamuri (χάμουρα) și hățuri (χάτζουρα). Tot e ciumă la București, unde nu va merge (δὲ ὅτι ἡ πανωλία ἀκόμη ἀκολουθεῖ). «De asemenea merg la Slatina, pentru că încă n'am fost acolo.»

P. S. Pentru Mineie, după ce va răspunde Mitropolitului, și el va vorbi. «Dar tipografia și meșterii pe cari-i știu eu, nu sunt de lăudat cum se cuvine... N'are îndreptător bun și învățat și la cele două limbi, elinească și românească. Și, dacă-l știu, e singhelul răposatului chir Filaret, care trăia la Râmnic și acum e arhimandrit al Mitropoliei. Și mai bine ar fi să vie corectorul d-tale, precum merg și la Venetia și la Lipsca, când tipăresc asemenea cărți bisericesti.»

Toate în grecește.

La începutul anului 1796, Iosif eră în vizită pastorală prin eparhie, și avem astfel o scrisoare dela Partenie arhimandritul, proegu-

men de Argeş (24 Iannarie), acel Partenie care egumenise patru-sprezece ani până ce Argeşul avu egumenul-episcop, și care muri peste scurt timp, în Septemvrie 1797 (1).

«Prea Sfinția Sa părintele episcopul fiind dus în eparhie spre Slatină, tocmăi d'inaintea Nașterii Domnului», i-a spus să ceară «niște vâpsele i aurū de poleială». Salută pe arhimandritul Neofit.

La întoarcere îi veni în minte să tipărească *Teoflactul* lui Chesarie (2):

2 Fevruarie 1796. 'Ο Ἀρτζεσίου Ἰωσήφ. A sosit la episcopie. A văzut hamurile (χάμουρα). Aprobă răspunsul ce a dat Mitropolitului (τῷ δεσποτῆ). Iar i-a venit poruncă a merge la București: «care-mi vine foarte greu, dar ce să fac? dacă am intrat în danț, trebuie să joc.» Εὐρίσκεται ἕνα βιβλίον πολλὰ ἀναγκαίον εἰς τὸ γένος μας, τὸ ὁποῖον ἀκόμι δὲν ἐτυπώθη ποτὲ εἰς τὴν βλαχικὴν διάλεκτον, δηλαδὴ ἡ ἐρμηνεία τοῦ θεοῦ καὶ ἱεροῦ εὐαγγελίου τοῦ Θεοφιλάκτου, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ μακαρίτης ἐπίσκοπος κὺρ Κεσάριος εἶχε σκοπὸν νὰ τυπώσῃ, καὶ μοι φαίνεται, ὅτι διὰ τῆς εὐγενείας τῆς ἐφέρθη καὶ τὸ χαρτίον ἀπὸ τὴν Βενετίαν κατὰ τὸ μῆκος καὶ πλάτος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὁποῦ ἔχομεν βλαχικά. Ὅμως ἐπρόλαβε ἡ τελευταίη του καὶ ἔμεινε. Αὐτὸ τὸ βιβλίον ἀν τυπωθῆ, βέβαια καὶ τὸ ὄφελος τῶν ψυχῶν θέλει εἶναι μέγα, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι ἡ βᾶσις τῆς πίστεως μας, καὶ πέρασμα θέλει ἔχῃ πρὸς βοήθειαν τῶν ἐξόδων, καὶ τὸ μνημόσυνον τῆς εἰς αἰῶνα θέλει γίνῃ ἀθάνατον. Ἐγὼ, ἐρῶν τοῦτο τὸ βιβλίον εἰς ἕνα μου φίλον, τὸ ἔχω χρεῖα ὅμως εἶναι διορθώσεως μερικῶν λέξεων, τὴν ὁποῖαν διόρθωσιν μὲ κόπον πομπὴν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπὸ τὸ ῥωμαϊκόν, καὶ γραψιμὸν ἄλλον χρειάζεται, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι καθὼς συνιθεῖζουσιν ἐδῶ μὲ ῥικτὰ

(1) *Inscriptiī*, p. 153, nr. 313.

(2) Pe acel timp eră la Argeş un ucenic trimis spre învățătură de Hagi Constantin, și iată ce scria el, la 28 Martie 1796: «Eū Gheorghie fiulu sufletescu... amu ajunsu la sfânta episcopie după cum aū fostu și trimiterea dumitale cu mine la Prea Sfinția Sa părintele episcopul, și m'aū pus la greceie după cum aī fostu scrisu dumneat[a], și am învățat filandra, și la Octoihu 4 glasuri, și amu învățat seamnele psaltichiei și slovele cu glasurile lor, heruvicul pe glasul al șaptelea, pričasna de morți pe glasul acelaș, rânduiala vecernii și a leturghii, axioanele de preste anu și aighioasele, și acumū, cu ajuto-riul lui Dumnezeū, învăț la anastimatiariū și la octoihu, totodată, și încă totu nu mi-aū îndestulat cu atăta învățătură. . . Și cântu în besearică, de răsună măn[ă]stirea, și m'aū făcut ipodiiacōn, adecă cetetū. . . Să-mī trimiți răspuns, și să-mī trimeți or alağa ori bani să-mī facū un antereū, și să-mī trimeți postavu să-mī facū nădragi, iar nu nădrag strângi, ci ori șalvari, ori poturi, și un brăū, că amu rămasu gol de haine, și să-mī trimeți pânză de cămașă. . . Și Prea Sfinția Sa părintele episcopu este la București, din preună cu dascălu meū. . . Să-mī triniteți și bani de cheltuială.»

ἀπὸ πάνων, ὡστόσον ἀν ἤρον δυνατὸν γὰ τυπωθῆ, ἤθελαι πασχίσει καὶ μὲ κόπον καὶ μὲ ἐξόδα πρὸς διόρθωσιν. («Este o carte foarte de folos pentru neamul nostru, care încă nu s'a tipărit nici odată în limba românească, adică tâlcul dumnezeestii și sfintei Evanghelii, de Teofilact, pe care și răp. episcop Chesarie aveà de gând a o tipări, și mi se pare că prin d-ta s'a adus și hârtia din Veneția, după lungimea și lățimea Vechiului Testament, ce-l avem românește, dar l-a preîntâmpinat moartea și lucrul a rămas. Această carte dacă se va tipări, și folosul sufletelor va fi mare, căci este temeiul credinței noastre, și va aveà trecere pentru ajutorul cheltuielilor, și pomenirea d-tale va ajunge nemuritoare în veci. Eu, aflând această carte la un prieten, o am; dar trebuie îndreptarea unor cuvinte, care îndreptare cu multă osteneală se cuvine a se face, din grecește; și trebuie și altfel de scrisoare, căci este așa cum obișnuesc aici, cu aruncături sus (?); ci, dacă e cu puțință a se tipări, aș lucră și cu osteneala și cu cheltuiala la îndreptare»). Cere pentru arhimandrit τὰ ψωνίσματα τῆς ζωγραφικῆς («cele de nevoie pentru zugrăvire»).

Răspuns: Διὰ τὸν Βουλγαρίας ὅτι γίνεται, μόνον διορθωτὸν γὰ εἴρωμεν («Pentru cartea lui Teofilact al Bulgariei, că se va face, numai să găsim un îndreptător»).

20 Iunie 1796. «Iosif episc. Argeș.» Trimite bani și pentru «dresul căsornicului Vișoreanului, însă în monedă turcească, căci nemțească nu să găsește pe la noi.» Fusese la București, zăbovind. «Însă vă fericesc pentru liniște și pentru că nu aveți frica boalii aceștia ce o avem noi de vre o doi ani (1).»

Ceva mai târziu, Iosif scrie lui Hagi Costandin Pop pentru ucenicul trimis de acesta și care fugise:

16 Iulie 1796. «Iosif episc. Argeș.» «Mă aflu și eu sănătos, trudindu-mă cu meremeturile celor stricate din trecuta răzmiriță. Pentru Gheorghie copilul, ce mi l-ai fostă trimis în anul trecut, cu toate că s'au cunoscut de loc ce fel de ipochimen iaste, însă ca să nu măhnescu pe dumn[ea]ta, n'am însemnat nimic, ci l-am dat la dascal psaltū, ca să învețe cântări cu meșteșugul psaltichiei, și după cîtăva vreme s'au bolnăvit de friguri cu durere de piept, și aceasta i s'au întâmplat din ataxiile lui. Și, după ce s'au însănătoșit, întâmplîndu-să a merge eu la București cu sorocū de 10 zile (măcar că am zăbovit 4 luni), l-am lăsat aici în seamă de om, ca să păzească la biserică,

(1) La 7 Maiu el scria lui Neofit că a dat poruncă pentru ca acesta să fie bine primit la episcopie, «cînd cu Dumnezeu vei veni acolo».

că pe cîntăreț[u]l îl luasem cu mine. Și, până am venit eu de la București, am trimis un dascalu aici ca să învețe pe cîțivaș din părinții i din copii la gramatică, între cari fiind și el, i-am trimis gramatică, fiindcă și singur aș cerut, însă și această prothimie prea puțin aș ținut, căci nu avea vreme slobodă ca să iasă pe afară, și aș găsit pricină că el nu are gînd să să facă dascal *σπουδατος*, și cum că dumneata l-aș trimis să învețe numai cîntări, iar nu gramatică. După ce am venit de la București, am orînduit pe psaltiu ca să iă în seama de ceale ce aș învățat, de le ține minte și să-l înpileze la învățatură, și, cercetîndu-l, l-aș găsit ca cum n'ar fi învățat nimic, și aș început iarăș d'întăiu, și, fiindcă i s'aș strimtorat voile lui a nu avea voe ca să mă iasă pe afară fără treabă, aș găsit vreme în tre-cutele zile, cînd eu lipseam la Pitești, și mă placind pe un copil, iarăș Ardelean, aș fugit întru o noapte și, făcînd răvaș mincinos, aș trecut pe la Căineni... După căt să vede atăta de micu la stat, atăta iaste de mare mișal, fiind învățat rău... Putea să mă zmeredniască și pe alți copii, după cum aș făcut celui ce l-aș luat cu el, că, pînă nu-l trăsease către sine, acela era bun ascultător și paznic la biserică, fiind prohirisit cetețu. De va zice că aș avut lipsă de hrană, va minți, că la mine nu iaste obiçnuită așasta.

«De va zice de haine, iată foae de hainele lui ce i-am făcut întru acest an ce s'aș împlinit la Iuni 9. După altele, aș luat și psaltichia, care nu iaste a mea, ci o am luaf de la vataful de plaiul Arefului, pînă să găsescu alta, să-i cumpăr... Tot cînd aș fugit ei, aș lipsit și niște tîrgueli de tl. 8 ale unui croitori: găitan, ibrișim i altele... Bani i-aș avut la chelariul... Ce să fac cînd branza iaste în foale de căine? Să cunoaște că de mic n'aș avut creștere cu bună pedepsire, că la Cămpu-Lung aș fost cam în voia lui, și de aici nu i-i da mîna să umble pe afară, după ce am început a-i lua seama.

«[Lista.] Postav pentru dulamă i giubea cîte po tl. 2,60, 3 tl. cheltuelile cusutului, 5, doao misăzi de oae pentru înblănitul giubealii, 1,30 o hărșie neagră, profilurî la așasta giubea.

«[La Paști], 8, 1 giubea de șal, 6, 1 antereu de maniță, 7, 1 pereche çacșiri de ilbichir roș, 1,90 1 fes, 1,60 1 brîu de lînă, 2, 1 cămașă, 2, 1 päreche iminiî cu çorapi.

«[P. S. Cere încă]: 1 butcă întregă de postav negru, după cum aș fost ceale șase coturî ce ne-aș trimis... 1 cutie cu pesmeți de dulce pentru praznic, 1 iarăș pesmeți de post, iarăș pentru praznic, 1 oc[ă] ghiuden, de vor fi fără carne de rămătoriu, 4 limbî de vacă, 4 limbî de rămatori, 1 oc[ă] zaharică albe, roșii, galbene, iar nu pișcoturî... De va fi mersu chir Athanasie la Viena și va fi întrat la învățatură, mă rog să-i trimiți zece galbenî înpărătești cu așasta scrisoare.»

[Răspuns:]

«Duroarea pieptului zice să-i fi pricinuit din bătaia dascalului. Frigurile nu știe din ce-i pricinuiesc. Nu l-aŭ dat în seama nimăruia cînd aŭ fost pâr. preaos[*in*]titul la București, nici la biserică să păzească. Gramatică n'aŭ cerut, însă i aŭ dat pâr. episcopul. La gramatică grecească aŭ zis precum că nu l-aŭ trimis să învețe, ce numai la cîntări rumînești. La cercetarea ce aŭ făcut despre învățatură, cu întoarcerea episcopului toate le-aŭ știut ce aŭ învățat; numai la aghiose să fi greșit în doo locuri.

«Dintii, la cîntări a învăța nu l-aŭ pus, iarăș fiindcă aŭ plecat episc[opolul] cu dascalul, îndată după aceia, la Pitești. Nu aŭ planisit numitul Gheorghe pă numitul Ardelean Ion, ce Ion pre Gheorghe, și tot Ion aŭ făcut carte mincinosă. Hainele întru adăogata foae sînt adevărate. Psaltichie îi este dăruită de vătaful Arșiului.»

5 August 1796. «Iosif Argeș.» «Eŭ, aflăndu-mă aici la Pitești. Și, cu 10 galbeni ce s'aŭ trimis dasc[alului] Athanasie, pentru Gheorghie copilul, pentru dragostea dumatile și a domnului doftorului Molnar, gata sânt a-l priimi ori-cănd să va trimite, trecănd cu vederea toate urmările lui de mai nainte; numai bine ar fi să i să dea spaimă, că altă dată nu să va mai priimi în lăzăret, ci să va trimite legat înapoi». P. S. «Domnului doftorului Molnar trimițu dorită drag[os]te cu bl[agoslovenie, și foarte îl doresc, pentru că am cunoscut răvna ce are pentru procopsirea și întemeierea neamului nostru rumănesc.»

26 August 1796. «Iosif Argeș.» Să trimeată pe Gheorghie copilul, «până mă aflu aici, că poate acum, cu schimbarea stăpînirii, voi fi chemat să mă aflu la București după obiceiŭ, ce l-aș lua cu mine ca să nu umble de capul lui aici și acolò; în-căt voi zăbovi, iaste dasc[al] la Mitropolie: îl voi da pe seamă-i... Te mai puiŭ la supărare că am făcut o icoană, răstignirea D[o]mnului și Măntuitoriului nostru Is[us] H[risto]s, pe mușamă, după un izvod ce am găsit la Mitropolie, care așa izvod numai la Rosiia să va afla, și, fiind lucru zugrăvelii foarte frumos, va să să prăfuiască și să să înnegrească. Aici sticle așa mari nu să află, ci rog și dumn. ca să poruncești la glăjărie e mi să face după măsura ce trimisei latul și lungul, și să să trimiță cu bună chivernisală aici la episcopie... Numai să fie sticlă curată, fără zgrăbunță și fără strămbături.»

3 Septemvrie 1796. «Iosif Argeș.» «Trimisei časornicul mieŭ că, după dregerea ce i s'aŭ făcut în anul trecut aici la Sibii, puțin aŭ ținut, apoi iarăș s'aŭ smintit, și l-am dat la București, de l-aŭ dres, și aŭ ținut până la trecuta luna Iulie, și i s'aŭ smintit bătaia časurilor: să-l mai dau la meșterii de aici, socotesc că numai voi cheltui niște bani în zadar, și am socotit casă să trimiță la meșterul care l-aŭ făcut, ca să-ș îndrepteaze greșala ce aŭ făcut...

Și să scri nemțește într'acest chip : că, după ce mi s'au trimis, l-am găsit stricat, și, dându-l la un meșter talian de la București, l-au deșchis și s'au găsit vâlucul de la un fus sfărămat, și l-au făcut; au mai avut și altă greșală, că, după ce să curdiseaște la vreme, el să opreaște și nu umblă, până nu să clătește cu mîna, și această greșală nici Taliianul, nici meșterul dela Sibii n'au putut să o tămăduiască... Mai are și această, că glasul clopotului iaste cu totul răgușit, fiind de materie cu totul proastă... Până acum, cu dreagerile ce i-am făcut, am cheltuit încă pe jumătate din cât preț am dat pe el... Nepornirea singur după curdisier, și de multe ori, când nu bag seamă, rămăne așa stând... Glasul clopotului, prost.»

4 Octomvrie 1796. «Iosif Argeș». «Mergând la București, am zăbovit vre o doao săptămîni, și, zăbovindu-să venirea Mării Sale lui Vodă, ce ni l-au hărăzit D[u]mnezeu(1), ne-am întorsu iarăș la eparhie, de am mai văzut de câte un lucru al casii, și mai vartos pentru culesul viilor, și acum iarăș ne întoarcem. Pe Gheorghie copilul socotiam că-l voi găsi trimis aici, dar, pecum să cunoaște, nu-l mai trage inima să mă vie.» Sticlele de icoană le cere, precum și «časornicul ce mi s'au făcut la Viena.. Vreamea tîrgului de la Rîurenî.»

Lui Neofit el îi mulțumește pentru daruri literare, îi cere cărți nouă și-i arată halul în care aflase Episcopia.

16 Iulie 1796. 'Ο 'Αρτζεσίον 'Ιωσήφ către efimeriul Neofit. Mulțamește pentru cărțile date Episcopiei. «Și cum să nu primesc un astfel de tezaur vrednic de pomenire și scump, într'o vreme când, afară de ale slujbei bisericești, n'aveam aici nici o altă carte și nici nu cred că a avut vreodată asemenea cărți minunate.» Să-i trimeată și numele părinților pentru pomenire. «Dintr'o gazetă m'am înștiințat că s'a tipărit la Viena o cărtică 'Εξήγησις τῶν τριῶν ὁδῶν τοῦ μεγάλου κανόνος, lucrare a răp. domn Ioan fost al Miralichiei; pentru care te rog să faci vreun chip să-mi cei și din aceea două exemplare, căci am străbătut ceva în această carte, în manuscript, și mi s'a părut foarte folositoare și morală.» Salutări dela arhimandritul Partenie, «fiul sufletesc» al lui Neofit.

26 August 1796. 'Ο 'Αρτζεσίον 'Ιωσήφ. Către Neofit. A scris numele părinților lui la pomelnic. «Și, cât pentru casă, după cum dorește, încă n'a fost chip să împlinesc, pentrucă piedeca cea mai mare a fost zăbava mea la București, și, când am venit, mi-au copleșit (εἰχε πλεῶσει) oamenii slujbele căm-

(1) Alexandru Ipsilanti.

pului la creșterea vitelor, și n'am aflat meșteri, căci erau prinși în alte părți. Cu doi-trei ce am și cu un Neamț abia au săvârșit biserica de iarnă, și a rămas acum la zugrăvie și alte lucruri mai mici (λιανά). La aceasta am fost adus pentrucă nu e cu puțință să sufere cineva frigul bisericii celei mari din care am căpătat și boala. Pe lângă aceasta, n'am găsit nici cuhne (κούχνη), ci un ogeac (ότζάκι) de lemn, care se aprindea de atâtea ori, și ne luptăm să fie și cuhne, să nu cumva (ferească Dumnezeu) să ardă mănăstirea. N'a aflat nici șopron (ἀχόρι) și am făcut și acest *υδοδαρίον*, dăunăzi.

Temeiul sfântului amvon (βήματος) e stricat de Turci, pentrucă, voind să ia fierul și plumbul, au sfărmat (έτλάμισαν) pietrele, și acum ne îngrijim să vie la cea d'intăi stare și podoaabă (στολισμόν). Altele mai multe înăuntru și afară, nu le mai însemn. Poți să-ți închipui și d-ta, în doi ani, cât a stat un așa neam, ce n'a stricat! Mulțămită să aibă Maica Domnului, care la unele lucruri i-a orbit, și s'a întâmplat și unul cu minte printre ei, și, ori cum, i-a ținut în frâu întru câtva, căci, înainte de a veni acela, și oasele morților erau să le arunce din morminte, și erau să înceapă a strică și zugrăveala și naosul (τό τέμπλον μέρως), iar icoanele toate. Cât despre aceea, Prea Sfinția Ta, dacă ai bunătatea să vii, să nu te îndoești pentru sălaș, căci, până să se îndrepte unele părți ce privesc spre Răsărit, se află loc, și mai ales în chiar conacul meu; căci eu acum, cu schimbarea stărilor (έξουσίαν), am să merg la București, și Domnul știe când mă voi întoarce! Dar abia după serbătorile Domnului și de acolo și mai înainte, dacă vom trăi și vom avea pace, așteptăm primăvara; în care timp și dregerea caselor se va face. Las poruncă la oamenii mei, când vei veni, să aibi toată îngrijirea. Pentru cartea Marelui Canon, când va veni dela Viena, se va trimite prin Stefani aici la Episcopie: două exemplare însă, cum te-am rugat.»

Afacerea tipăririi lui *Teofilact* după îndreptarea de stil ce ar face-o doi călugări paisieni din Moldova (Gherontie și Grigore), se ivește, tot fără folos, în acest an 1796 :

București, 3 Noemvrie 1796. Iosif episc. Argeș. «De-ți iaste voia să faci o pomenire fără de moarte sufletului, în locul Mineelor să să tipărească tălc-
cul evangheliei, carele până acum n'au mai eșit la lumină în limba noastră rumânească cu tipariul. Acum, viind aici, am găsit doi părinți călugări de la Moldova, cari au talmăcită această carte mai bine, și voesc ca să o tipărească, dar mâna nu le dă, că n'au de cheltuială. Deci, fiindcă la răspunsul ce mi s'au dat de dumneata atuncea, am cunoscut că ai prothimisis spre săvârșirea acestui lucru, scriindu-mi-să cum că să puî silință a să îndrepta izvodul, iată că acum s'au găsit acesta îndreptat, și unul dintr'acești

părinți poate a și veni aici, să fie pentru diorthosire dela început până la sfârșit. Cartea toată poate să ajungă până la doo coale De să vor scoate 1.000 de ștucuri, 500 iaste gata să le ia un episcopu al Romanului de la Moldova, celelalte 500 socotesc că să vor întreace a le cumpăra, ca un lucru ce n'au mai eșit până acuma la lumină cu tipariul. Acest fel de cărți și aici pot avea trecere. Ci dum. să chemi pe tipograf și să vorbești, și să am răspunsu, ca să știu să le arăt. În știre să fie dum. și ačasta că în tălmăcirea evangheliei să află și cuvinte multe înpotriua latinilor, ci să nu fie cumva vreo opreală a nu să tipări acest fel de cărți. Cu toate că văz *την ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν* care s'au tipărit la Beč grecește, că cuprinde toate ale lor de când s'au dejghinat de noi, și câte răutăți au pătimit Beserica Răsăritulu de cătră ei; care s'au tipărit acum după ce s'au făcut toleranția de răp[o]s[atul] Iosif Împărat. Pentru ačasta carte trebuie hărtie mai mare decât ceaia ce iase la Ardeal, fiindcă are multe însemnări pe margine. Ci, de va fi a nu să tipări cu hărtie de la alte Statuiri, pentru ca să nu vie tocma scumpă, socotesc că să poate face hărtie innadins, după măsura Liovulu... Răspunsul să nu mi să trimiță slobod, ci să să pue în vreo scrisoare cătră vre un om al dumitale de aici din București. Și mai fără zăbav[ă], de va fi cu puțință, căci așteaptă părinții aici.»

26 Noemvrie 1796. Pop către «Iosif Argeș». Văz că îm scrii Preaosfinția Ta ca să întrebi pe tipografu dacă va fi cu puțință că să tipărească... ; dară el lipsește acum de aici.. Nu crez eu ca să cuteze..., fiindcă sîntu multe cuvinte înprotiva latinilor, după cum sîngur Preaosfinția Ta îmi scrii. [Cu toată toleranța,] aici în Ardealu sîntu oamenii mai minunați, și nu crez să să dea slobozenie de la gubernum. [Va scrie tipografulu. Hărtia de Lion e cea bună.] Vine și slove roșii sau nu? Și, după socoteala ce am fost făcut eu cu elu pentru Minee, și va avea și slove roșii, cu hirtie de Leonu, va ținea unu Rf., 13, 30. [Fără slove roșii, Rf. $1\frac{1}{2}$, pe 300 de coale. Cât s'ar vinde?] Dară, de nu să va putea tipări aici, nu să va putea în țară ca să să tipărească: ori la episcopia Preaosfinții Tale, sau la a Rîmniculu, sau la București?... Săptămăna viitoare iaste că să plece dumnealu doftorul Manasi (1) de aici la București.»

20 Ianuarie 1797. «Iosif episc. Argeș.» «Tot avînd nădejde din zi în zi ca să mergu la eparhie, am tot întărziiat cu răspunsul, și mă rog de ertare, căci de aici nu am atita îndemănare ca să trimițu. Acum, priimind și cea după urmă scrisoare, răspuns fiind pentru Tălcu Ev[an]gh[el]iei, și bine vestindu-mi-să pentru fericită și mie mult dorită sănătatea dumn., foarte m'am bu-

(1) Eliade.

curat. Iar, pentru Tâlcul Ev[an]gh[e]liei, fiindcă acei părinți s'au întorsu la țara Moldovei și iarăș vor să vie,—după ce vor veni, le voi arăta ceale scrise, și, iată, făcui răspuns și tipografului... Aștept și sticlele ceale pentru icoane.»

14 Iulie 1797. «Iosif episc. Argeș.» «După aceasta aducă aminte dumitale că, de când mi s'au scris, aflându-mă la București, am făcut răspuns, atât dumitale, cât și tipografului, pentru tipărirea Tâlcului Evanghelii, și îi mai scrisesem și pentru nește cărțuli de aleagerea Psaltirii, ca să-m trimiță, și de atunci până acum nici-un răspuns n'am priimit (1).»

In 1797, Iosif lucrează mai departe la bisericuța de iarnă a Sf. Nifon:

26 August 1797. «Iosif Argeș.» «[Pentru] 4 tefeale de aur și trei testeale condeae pentru treaba zugrăviei, adevă o testea condeae mai suptir, și alta mai de mijloc, și alta mai mari; căci acolo să găsesc făcute gata... Să mi să trimițe, ca să nu rămăe lucrul besericii Sfântului Nifon jos.»

Scrisorile din 1798 privesc călătorii de ale episcopului:

18 Iulie 1798. «Iosif episc. Argeș.» «Acum de vreo patru-cinci zile abia am scăpat și eu de la București, și am venit la eparhie... Atăta diastimă am zăbovit la București, pentru că peristatică ale vremi mi-au stătut inprovă... Pentru niște tălpiale.»

3 Octomvrie 1798. «Iosif episc. Argeș.» «Să-m facă un car bun, legat cu fier, că im trebuiaște pentru calabalăcurile ceale trebuincoase cînd umblu prin eparhie și cînd mergu și mă întorc de la București... Să nu fie lemnele verzi sau slăbănoage, și să fie legat bine cu fier,— în scurt, cum place dumitale, că atunci im place și mie... Acum sînt iarăș călătoriu la Slatină, din poruncă domnească, pentru îndreptarea unei hotărnicii de moșie și nici la cullesul viilor nu pociu fi estimp aici la episcopie.»

Tot așa și aceasta din 1799:

București, 14 Fevruarie 1799. «Iosif episc. Argeș.» «Acum drumurile sîntu cu îngreoiare, pentru multă zăpadă... Iaste poruncit vătafu Costandin, a plaiului Loviștii, ca să mi-l trimiță [carul] la episcopie... Poate să am zăbavă aici pînă după Paști, mai virtos acum cu așteptarea Domnului ce ce ne-au dăruit D[u]mnezeu (2).» Pentru datoria la «chir Anastasie Iănariul.»

(1) La 25 Ianuarie, e vorba de primirea unei cărți «ce mi-ai trimis o, a Marelui Canon, cât și cea dată episcopiei».

(2) Deci data de 18 Fevruarie, Vineri, pe care o dă Fotinó, pentru uciderea lui Hangerli, căruia îi urmează Alexandru Moruzi, ar fi prea tîrzie.

Stând în București, de silă ca totdeauna, Iosif se ocupă să așeze în gazdă la vestitul dascăl Lambru Photiade pe Zamfirache Pop, trimis la învățătură.

București, 23 Aprilie 1799. «Iosif episc. Argeș.» «Am vorbit cu dumn[ea]lui dascalul Lambru pentru prea-iubit fiul dumitale, însă cu tropos ce mi ai scris, nearătînd anume, și mi-au dat răspunsul că, cît pentru a fi la învățătură, ar pune toată silința, iar, pentru a fi la un conac și la o masă cu dumn[ea]lui, nu să poate însărcina, arătînd că și strîmtoare iaste, nefiind case de ajunsu la mănăstirea Doamnei Bălașii, unde să află acum școala, și nici îndemănare avînd pentru purtarea de grijă a celor trebuințoase, cu oamenii ce să cuvine a fi, zicând că și dumn[ea]lor câte trei dascălii și cu doi-trei ce să află la o masă, să stenohorisesc...»

București, 7 Maiu 1799. «Iosif episc. Argeș.» Pentru niște socoteli ce apasă pe preotul dela Căineni, pentru o moștenire de 1000 de fl., făcută «la sfânta biserică.»

3 Iunie 1799. «Iosif episc. Argeș.» «Pentru așazarea la școală a prea-iubitului fiu al dum[nea]voastră, de care măcar că scrisesem discolia care au arătat dumn[ea]lui dascalul, însă acum ἡ Εγέσις dumn[ea]lui cumnatului dumitale și istețimea copilului au înlesnit toate acealea, și s'au isprăvit după cearerea dumitale... Iar eu, în cîtă vreamă mă voi afla aici, nu voi lipsi cu cercetarea, întocmai după cum în scrii dumn[ea]ta..., precum și după ce mă voi întoarce la eparhie, iarăș nu voi încetă și prin scrisori... Prea bine i-au părut și Prea Sfinții Sale părintelui Mitropolit văzînd istețimea și *προθυμία* copilului, și au făcut în doao rînduri multă vorbă.»

20 Iunie 1799. «Iosif episc. Argeș.» Zamfirache se află «întru epimeliia învățăturii, și dumn[ea]lui dascalul pune toată silința, după cum s'au și făgăduit, și mi-l laudă zicând că are bună nădejde pentru procopsirea lui, că, deosăbit de istețime, dar și bunătate din fire zice că are. Am ispitit și eu pe copil de să stenohorisește de cevaș aicea sau de-i vine dorire de părinți sau de Sibii, și mi-au răspunsu cu față veselă că întru toate iaste mulțămit aicea, avînd înaintea scoposul numai al învățăturii. [Pentru biserică din Căineni.] Într'aceste zile ale lunii aceștia nădăjduesc că voi căștiga și eu voe ca să mergu la eparhie, orî la episcopie drept, orî la Slatină. [P. S. Cere] 40 oc[ă] plumbu la episcopie, și, căutând aicea la București, să găsi numai la un loc, câte 50 parale ocoa, și iaste foarte prost: jumătate de un fel, jumătate de altul.»

La întoarcere, Iosif grăbește lucrul la biserică Sf. Nifon, căruia

ii mai făcù o cutie de moaște, și la curțile de reședință, sfințirea având a se face de hramul Sfântului.

16 Iulie 1799. «Iosif Argeș.» «Pentru plumb, că iaste oprit și scump. De care, cât pentru scumpete, cât ar fi, am da, fiindu-ne foarte trebuinços la dregerea biserici ceî mari ; dar pentru că iaste oprit, acasta ne întristează ; și trebuința ce avem, nu așteaptă prelungire; și nu 40 oc[ă], cum scrisesem, trebuiaște, ci mai mult și de trei sute oc[ă], după socoteala ce am făcut acum, după ce am venit la sfânta episcopie. Însă de nevoie vom răbda până va face Dumnezeu milă a să mai potoli tulburările, că nici la București n'am găsit mai mult decât 45 oc[ă], atuncea cînd am înștiințat dumitale... Pentru 60 ochiuri sticle pentru ferestri, să fie tăiate gata după această măsură ce trimisem: cît de lungi, atîta și late să fie, căci așa sînt toate lemnele tot de o potrivă, și, așazîndu-să bine, pen[tru] paza drumului, să vor trimite la popa Costandin de la Căineni... Sînt trebuinçoase mai naintea praznicului Sfintei Adormiri a să așaza la casele ce să gătesc acum ; de să vor afla și fiarale ce trebuesc la așazatul cerceve[le]lor, adecă la 40 ochiuri sau cerceveale, după cum să zic aicea, bine ar fi să să trimiță și acealea, căci aici cu Țiganiî ne iaste mai mare necazul până a le face, și apoi nu e lucru plăcut. [Dacă nu,] vom trimite la București pentru fiară... Sticlele mă rog să poruncești să fie curate și drepte, că sînt unele strîmbe... Și o cutie pesmeți de dulce pentru praznicul Sfintei Adormiri.»

10 August 1799. «Iosif Argeș.» «Acum, aflându-ne asupra gătirii, miine la 11 ale luniî, avem prăznuirea Sfântului Nifon, patriarhului Țarigradului, în beserica cea noao. La care și dumn[ea]ta, care te-ai ostenit cu trimiterea celor ce am avut trebuință, și cu facerea cutieiî întru care i să păzeaste cinstita mîna, pentru care pomenit ești și dumn[ea]ta împreună cu alții ce s'au ostenit și au ajutorat. Cu ajutorul D[o]mnului și al sfinților am prefăcut și cutiia cinstitului cap al acestui sfînt și ale sfinților doi mucenič Serghe și Vachus, și li s'au făcut și un chivot săpat și poleit, pentru a încăpea toate într'însul.» [Mulțamiri Păunicăi pentru dulceți, care se vor cheltui la praznic.P. S. grecesc].

In 1800, Vlădica are acum de lucru cu zugrăveala:

22 Martie 1800. «Iosif al Argeș.» [A fost răcit.] «Eu staî ahorisit de spre multe greotăți... Am socotit să mă apuc de dregerea zugrăvelii, măcar în beserica, că foarte prost stă, fiind stricata mai nainte, pînă a să dreage plumbul acoperemîntului, ci am tocmit zografii ca, de la April înnainte, avînd pace și sănătate, să să apuce.» [Cere vâpseli. Trimite pentru ele om cu «ști-

ință de zugrăvie.»] Pentru meargerea și nemeargerea mea la București de sfințele Paști, încă pînă acum nu mi-aș venit hotărîre; eă încă voesc cu toată inima a rămănea, să fiu aici... Am înțelesă că s'ar fi adus nește aur pentru alt[ă] besărică de aci, ci, de nu va fi trebuinčos în grab[ă], să va da acela aicea, și acolo mai pe lesne să poate aduce. [Trimete «bani postavului, ai pînzi».

Listă de văpseli: «lazoră albastru, chinavar nepisat, lazoră verde, chilermeni, ohră subțire, culoră piiatră, un butoi cu ulei, 20 tefeale aură». Toate «pentru sfânta besearică cea mare a Episcopiei».

Incolo, el face tot cereri pentru gospodărie:

5 Martie 1800. «Iosif episc. Argeș». Comandă «un ștuc de postav negru, să fie mai sus prețul de tal. doi, un ștuc de pînă Lințu, de cel mai gros, pentru a căptuși dulămile; însă albă să fie pînă. . . Diamanturile pentru [a] tăia sticlele.»

21 Aprilie 1800. «Iosif episc. Argeș.» «Am priimit și un condei pentru tăiatul sticlelor. . . Și plicul cu scrisoarea de la Heră Petru Bartă, împreună cu doă lădătu. . . Slova o amă cunoscut a fi cu mîna părintelui directorului. . . Foarte mare trebuință avem de un bucătari, că aici, în pămîntul țării, s'aă obiănit a avea tot Țigani; însă aici la Argeș nici de aceștea nu să află, fiind proști, și pătimim când să întimplă obraze de cinste. . . De nu va fi un om cu capul, fie și cu soție, că-i voi găsi loc afară din mănăstire; numai să știe găti bucate și de post, și mai ales peăștele. Asemenea pătimim și cu jîmblari, ci deocamdată acum de s'ar găsi bucătari. . . Trimite-m doă čubuce čară roșie, ca să am de pecetluit cînd voi scrie dumitale.»

17 Novembre 1800. «Iosif Argeș.» «Mă aflu sănătos aicea la sf[ă]nta episcopie, că abia am rupt rădăcina la trecuta lună a lui Octomv[rie]. [Cere] ceva rișcă saă irișcă, care să seamănă pe țara Oltului. . . Să ni să trimiță pentru sămînță, ca să-i prindem ruda, fiindcă lă această casă mare iaste foarte trebuinčoaă, că vre o trei sute saă patru sute oă ne va trebui. . . Căc această bucată să seamănă odată cu meiul, pe la sfărșitul lui April.»

«[P. S. Pentru] arh[i]m[andritul] Domentie, ce aă fost igum[e]n aicea, carele aă răposat în anul trecut la Iași, în Moldova, și acesta [ftratele lui] au tras aicea ca să-ș petreacă la metania lui rămășița vieții.»

Iulie din anul 1801 il începe Vlădica la Craiova, unde aveă să primească și pe Domn.

24 Iulie 1801. «Iosif epise[op] Argeș.» «Cît pentru întoarcerea de aici la sf[ă]nta episcopie, prea bucuros aş fi fost încă mai de mult, că şădearea aicea iaste de nici-un folos, ci numai că mearge chiel[tu]jiala în zadar; de care mă şi stenohorisesc. Însă, fiindcă din pricina aşezării Turcilor la conacū aici în Meh[edin]ţi în iarna trecută, întîmplîndu-să de aū arsu o parte de acoperiş, adică pivniţa toată şi clopodniţa şi o parte din şopron, nevoia m'aū îndemnat a zăbovi şi a intra în chieltuială cu datorie noaoă, ca să să acopere această parte, încă mai adăogînd a face din temelie şi nişte case la locul unde era zidul neisprăvit, ca să fie pentru priimirea Domniei la praznic, de vreme ce s'aū făcut conac, şi a nu proscalesi (1) pe Domni nu să poate. Care case, de le voiū putea isprăvi estimpu, Domnul ştie, pentru că gătirea mai din vreme nu o am avut, şi toate sînt cu totul scumpe, pentru multele zidiri ce să fac şi într'acest an. Numai Dumnezeū, cel ce toate le poate, să înlesnească şi ale meale discolii (2).

«Ačasta mai mult fiind pricina zăbovirii, socotesc că abiia pentru praznicul sfintei episcopii voiū scăpa de aici. Iar vinul ce am priimit prin prea-iubit fiul dumitale, buteliuri 12, foarte mulţămesc dragostiū dumitale, carea nici-odată nu mă pune la uitare. Din care bîndu, şi fiind prea bun, am închinat pentru sănătatea dumitale; însă dintr'însul păstrez şi pentru praznic, ca să s[ă] împărtăşască şi cei ce să vor afla acolo adunaţi. P. S. Mă rog să am ertăciune căc n'am făcut răspuns de odată cu preasf. părintele Mitr[opolit], căc nu din leane, ci așa mi s'aū întîmplat cu înlesnire.»

In August, Iosif eră însă la Argeș, de unde scrie pentru mărunţişuri :

24 August 1801. «Iosif Argeș.» [A primit scrisoarea la Bucureşti], căci n'am putut rumpe rădăcina, nič la sf[ă]ntul praznic a merge... Pentru popa Radul ot Căineni, adevărat are senet de la noi pe un galben, dar, cînd s'aū făcut senetul, era oarecum păzite şi ale noastre preveleghiuri, iar acum, ajungînd lucrul ca să fim şi noi dajnici, să dăm lefi ostaşilor şi altele, de nevoie rămîn şi seneturile ce dăm noi preoţilor, nelucrătoare, iar că aū arătat că nu are nici-un venit,—cînd el la așa sat nu are nici-un venit, dar cei ce să află la enorie de 10 colibî, ce venit pot să aibă? şi însă plătesc ceale ce vin din porunca stăpînitorilor. Cu toate acestea, eū, pentru dragostea dumitale voi porunci a nu-l supăra, iar nu pentru pricinuirile lui. Că nu poate fi ales el din ceialaltî cu nimică, că iaste pămîntean,—în vreme ce s'aū stricat

(1) Pofti.

(2) Greutăţi.

preveleghiurile ce avea Ungureni pînă în răzmirița trecută: întîiu a fost la Sărăcinești, și pentru câștig a fugit la Ciineni, acum zice că ni e acolo nu are, apoi nu știu ce loc să-i mai găsesc, să aibă venit! Am văzut și pentru bani ce mi ai făcut bine cu împrumutare; adevărat, sorocul a fost pus de 10 luni, socotind că la secere vor eși bani de la magizioa (*sic*) de bucate, dar nici pînă acum nu am luat niminea măcar un ban. [A împrumutat de aiurea și-i are gata; «dobîndă mai ușoară, cîte tal. 3 la pungă.» Mulțamește pentru «6 sticle vin... Și tot după întoarcerea mea la episcopie a rămas să le cercăm, căci ai miei n'au cutezat să le metahirisească la praznic.]

Episcopul avea pe atunci încă un plan: neputînd da Mineiele întregi, el voi să tipărească un *Antologhion* de acelea cari le cuprind pe scurt:

28 Novembre 1801. «Iosif Argeș.» «Văz că a să mai tipări într'această dată Mineele de lună, cu anevoe lucru iaste, însă și de cealelalte Mineae, adecă Anthologhi, cu totul iaste lipsă; ci am socotit că deocamdată ar fi bine ca să să tipărească acest fealiu de cărți. Însă mai bogate decît ceale de mai nainte, și să să cuprinză în trei tomuri, pentru mai lesnirea la purtare. Ci să vorbești cu chir Ioan Bart, de să poate apuca de acel lucru, și cîte cît poate a tipări coale, după izvodul acesta ce mi-a fost trimis răposatul taică-său prin dumn[ea]ta, adecă cu bani turcești, și cîte rînduri poate scoate de odată: 500 sau 750 sau 1.000, și în cîtă vreme să pot găti toate; care socotesc că un rînd va ajunge pînă la 600 coale... De-m va da mîna după prețul ce va cere să dau cuvînt ca să să apuce de gătire, și eu încă să mă apuc de întocmire, a le face după cum în iaste scoposul. Și, pentru bani, la vremea trebuinții, prin dumn[ea]ta, să vor da... [P. S.] Scoposul în iaste ca să să pue slujbele sfințil[o]r celor ce a sărbătoare pe deplin, iar a celor din toate zilele, numai stihirile vecerniei: stihorile (?) care va avea, și condacele și stetelnile, iar canoanele de obște, cum iaste în ceale vechi anthologhi. Pot să să mai adaoge câte cevaș și să vie numărul coalelor ce arăt, cu hărtie mai supțire de Ardeal, prețul cîte cît coala.»

[Pe Vo., Pop adauge altă socoteală a colilor.]

Mulțămind tipografului Bart pentru un calendar românesc, Iosif îi scrie:

Argeș, 28 Novembre 1801. «Iosif Argeș.» «Și, cît pentru mergerea mea la București, adevărat că n'am putut scăpa, dar m'am întorsă fără zăbavă, în-tîmplîndu-să pricină cuvioasă; acum nu știu, de sfințele sărbătorii de voi putea scăpa. Foarte mulțămesc dumitale pentru doao mere de Indiia și pentru

doao sticle de vin; însă cea neagră s'au spart pe drum, iar cea albă au venit, și o am băut, închinând pentru sănătatea dum., iar merele, de vor sta, voiă să le trimițu și eu cinstit la un obraz la București, după cuvîntul politicesc: cinste la cinste merge. Mulțămesc și dumn[ea]luî Her Ioan Bart pentru calendar, și îi vei arăta că pe cel închinat Prea Sfinții Sale părinte-luî Mitr[opolit] l-am trimis cu însuși cel ce mi le-au adus.» [A dat scrisoarea către «chir Hristea Capitanovič, de aicea din oraș».]

Episcopul primește devisul lui Bart pentru Antologhii:

«Catagrafi pentru Mineaele, adecă Anthologhii, ca să le facă în trei tomuri nelegate.

«De să va tipări 1.000 de trupuri, 600 coale, câte 1 crețarū coala, Rf. 10 x. Hîrtie, 1 1/2 risuri de Orlat, a f. 4 6.—
Rf. 16 x., fac lei 24.—

«De va tipări numai 500 de trupuri, atunci trebuie să plătim încă de toată coala cîte jumătate de crețari mai multu, care face . . . Rf. 5 . . . 7. 60,—
Suma Rf. 21 lei 31.60

«Iară, dacă va fi să să tipărească pe hîrtie mai faină, cîtu va fi hîrtia mai scumpă, atîtu să scumpescū și ele.

«Al doilea, mi-au spus că-î trebuie diorthositor, care trebuie să să trimită de acolò, și elū nu plătește nimic la diorthosit, măcarū că elū zice că are; și ilū are, dară este Sasū, și nu pune slovele și cuvintele după rînduială. Și eu aș zice ca să să trimiță omū de acolò. Și mi-au spus și aceasta, precum că în doi ani și jumătate le va isprăvi: au să facă 500 sau o 1.000, tot atîta zăbavă este.

«De va fi să să pue hîrtie de Veneția, de Leon, să va sui în țirca, adecă scumpi, cu 8 sau 9 lei turcești, și, de va fi să să tipărească pe Leon, trebuie din vreme ca să poruncesc hîrtie la Veneție; și, dacă să va tipări 1.000, cere înaintea, la facerea zapisuluî, Rf. 5.000. Iar, dacă să va tipări 500, cere Rf. 3.500 x.

«Iată că însămezū și 12 Mineae de lună, cîtu arū ținea pe hîrtie de Orlatū, după mustra care iară o trimit Preasfinții Sale.

«De să va tipări 1.000 de trupuri, 1.120 coale, cîte 1 crețarū, face Rf. 18 X 40 lei, 2 1/2 ris hîrtie de Orlatū a f. 10. Rf. 28,40, lei 43.

«De să va tipări numai 500 trupuri, să va mai încărca de coală cîte jumătate de crețari. Rf. 9.20 14

La urmă f. 38 lei 57.»

21 Decembre 1801. «Johann Barth, k. k. priv. dicast: Buchdrucker.» Se îndatorește a tipări 1.000 de exemplare de Mineie sau și 500. (dar atunci

un *Bogen* va fi $\frac{1}{2}$ kr., și nu 1).—Petru Barth notează că opera se va vinde cu 60 de Rfl.

Din 1802 n'avem scrisori. In acest an Hagi Costandin tipărește el un Acaftist al crucii, pentru care avem:

Chitanțe dela preotul ot Hârja, dela un călugăr dela Neamț, dela «popa Gheorghie Popovici, paroh al Cernatului», dela «Iosaf egum. Bogdana», dela «Iani, prof[opopol] Huș[u]lui», exemplarele fiind date prin Vasilie Lupul, dascăl ot Bogdana.

Scrisorile încep a se împușină. In 1803, avem numai două, cu plângeri de drumuri rele și de hoți:

14 Iulie 1803. «Iosif Argeș.» «Discolie am tras la drum, că s'aũ fost stricat de ploile ce aũ urmat, cu mare vărsare de apă.» Pentru biserica din Căineni, că nu o mai ajută «ipochimenul acela». Să-i dea știre despre folosul băilor, la care a mers și Căminarul Manolache. Salută pe «proin Armaș Grigorie.» «Mîine Miercuri vom pleca spre Lotru, dar, iarăș, pe aici ne caută a ne întoarce, pentru trecerea Oltului.» Pecete brună, cu coroană și scut și **Iwc. Ррѣ.**, între un leu cu cărja și altul cu crucea.

5 Octomvrie 1803. «Iosif Argeș.» «Într'aceste zile am pătimit frică de tîlharî carii, după cum vei fi înțeles, aũ omorît pe Sluğ. Vișorean[u] și tot împrejur să află, că aũ mai călcat și pe alții de atuncea pînă acum. Noi, pentru păcatele noastre, nici-odată nu sîntem slobozi, cînd de una, cînd de alta. [A folosit la băi?] Icoana Sfintei Nașteri acum să lucrează, că aũ avut zugraful lucru la bisărică, pe vară. Am găsit un izvod deosebit rusesc, care socotesc că va fi plăcut: isprăvindu-să, o voi trimite fără zăbavă.» P. S. «Mă rog să pui să cerceteze de să află aici la Sibii materie de lînă, ce să numeaște camilot, fain să fie, fața albastră saũ mohorîta, și, de să va afla, să mi să trimiță măsură, cît iaste de lată, ca să știu cîte coturi să scriu să mi să trimiță.»

Tot două scrisori și din 1804, una, pentru un zugrav, interesantă:

6 Maiu 1804. «Iosif episc. Argeș.» [Îl urează «la multe încungiurări de anî.» Voiă să-i scrie prin fiu, care a plecat însă iute.] «Pentru pesmeții ce mi s'aũ trimis... Iar pentru chiria stăutului odoarilor la vamă, cu greșală aũ fost scris, din spunerea cu greșală a eclisiarhului Doroftiũ, că iaste cîte o groșită de o majă pe zi. Iar de aș fi știut că iaste atîta de ușoară pe cît am

plătit, aș fi zis ca să ia numai ce ar fi fost mai de trebuință dintr'însele, iar cealelalte le-am fi lăsat acolò spre păstrare. [Nu-î mai trebuie *camilot*.] Iar acum mă rog ca, ce să va găsi negru, bun, de pînză, ca acela ce era mai scump la prețu, cîte 3 nemțești, să mi să trimiță pentru o rasă coturî 12, cu ocaziunü ce să va întîmpla să vie aici la București, saü și la Argeșu. Aăastă scrisoare cătră sior Molnar mă rog a să da, și, de nu va fi acii, să i să trimiță de la casa dum[isa][e] fără zăbavă, că iaste trebuinčoasă... De nu va fi alt ocaziunü, să poate trimite cu ștafeta la sior Molnar...

«Aș avea trebuință și de o căruță de patru cai, pentru trebuința drumului, însă încheiată ca o ladă, într'acest chip; la mijloc, din osie pîna în osie, o ladă mare, fără despărțitoare la mijloc, apoi denapoi o ladă pentru ale mîncării trebuinčoase, și dinnainte altă ladă pentru vasele cuhniei; însă dresul tot unul să fie, fără numai aceastea doaă să aibă despărțituri de cea mare din mijloc, și să fie încheiată bine, și legată pe la colțuri cu fier, și de-asupra să aibă capace cu chieî, să să închiză, apoi pe de-asupra căviltiriul, carele să să înbrace cu piiale, și el încă să să deșchiză la o parte, avînd țîtină, cît ar fi?»

24 August 1804. «Iosif Argeș.» «Am înțeles și ceale scrise pentru un zo-graf de trebuința sfinti besearicii dumitale; pentru care veî ști că noi am avut unul dupeste Olt, carele și acum zugrăveaște la sfînta besearică, și poate într'ăastă vară să apropie de săvârșire lucrul ce iaste, și, de va rămînea, puțin va rămînea; căruia i-am grăit, și așa dă răspunsul, că iaste legat la alte părți. Și adevărat iaste că estimp chir Dima David prea mult s'au mîhnit căci au venit aici, avînd o besearică neisprăvită; și mai iaste și la Dinul Robescu besearica toată încă neîncepută. Altul aicea la partea locului cu acest meșteșug de zugrăveală pe zid, nu să află, ci numai niște cărpaci. La București iaste unul Grec, ci, din pricina cutremurului fiind stricate besearicile, și dregîndu-se, să întrec care să-l apuce mai întîiu. Însă voi serie acolo, și, de va putea ca să vie acela, cînd va treace pe aici, voi serie dumitale cu dînsul. Am trebuință de un clopot ca de oc[ă] 15; ci, de va fi cu puțință acii, poftesc dragostea dumitale ca să poruncești să-l facă; însă să fie materie ca să dea glas bun, și să-l și leage, să fie de tot gata cu limba lui, și să va trimite cînd va fi să vie niscareva case, saü pîna aici, saü pîna la Ciineni, la popa Costandin, și de acolo să va trimite la dînsul aici... Iaste un policandru neghiob: aș voi să fac dintr'însul niște sfeășnice, cum s'au făcut ale arhim[andritului] Nicodim Greceanul. [Cît va fi?] Εἰς τοὺς ὀρισμοὺς πρὸς τοὺς [= la porunci gata].»

Un singur răvaș banal din 1805:

București, 11 Octomvrie 1805. «Iosif episc. Argeșului.» «Zăbăvindu-mă [aici] de la luna lui Dechemvrie. . . De ale anului acestuia în[cercă]ri și stricăciuni de roade, crez că vei fi pliroforisit, saũ poate și în partea locului să fie urmat asemenea. Dumnezeu să fie milostiv ca să fie numai pînă la atîta, că s'aũ luatũ oamenii de gînd pentru ale vieții trebuințe.»

În 1806 e vorba iarăș de Acaftistul, tot netipărit, al Sf. Nifon. Gheorghe Nicolau, pomenit în serisoarea episcopului, e cunoscutul Brașovean care tradusese pentru Hagi Constandin Pop, în 1802, Acaftistul Sfintei Cruci (1).

23 Martie 1806. «Iosif episc. Argeș.» Felicitări de Paști. «Fiindcă am pus scopos prin toată neputința a tipări slujba Sf[ă]ntului Nifon, ale cărui sfinte moaște le avem la episcopie, iată o trimisăi cătră chir Gheorghie Nicolaũ, carea mă rog a i să da.»

În 1807, Păuna capătă dela prietenul Vlădica un antimis de ale lui:

13 Dechemvrie 1807. «Iosif Argeș.» «Am priimit și antimisul și, după cererea și dorirea dum[ita]li, s'aũ sfințit cu darul D[u]hului Sfînt prin noi, nevrednicii, și s'aũ pus și sfinte moaște, după orînduiala besearecii, și era a să sluji pe dînsul pînă în șapte zile; dar fiindcă ni să serie ca să-l trimitem mai în grab[ă], numai astăzi s'aũ slujitũ pe dînsulũ, iar cealelalte șase zile să vor săvîrși acolo: aceaste șapte zile să înțeleg a nu să face dă acopi, darũ sfințele slujbe aũ a să săvîrși neîncetat pînă cît va fi în starea lui săn[ă]tos. [Pentru o datorie. P. S.] Antimisul, neaflîndu-să alt ocazion, să trimise la vechilul de proinul (2) ot Pitești, în Loviște, scriindu-l[e] ca, cu bună cuviință, să-l trimiță la dumn[ea]ta. Sfințiilor Sale d. vicarius i d. director trimitem părintească bl[a]goslovenie, dorindu-i.»

Din 1811, o comandă:

8 Martie 1811. «Iosif episc[o]pũ Argeș.» Să caut «acest fealiũ de materie de care trimițu ačastă mostră, atît de ačasta de mătase, cît și de lînă, lucrată aseamenea cu ačasta», șpuindu-i-se și prețul. «Și, de nu va fi plăcut, atuncea voi serie cît să mi să trimiță.» Îi salută fiul.

Dar avem și un răvaș *literar* în care e vorba de proiectul unei tipăriri a Liturghiei întregi (ca acea care ieși la Râmnic în 1813).

(1). *Ist. lit. rom. în sec. al XVIII-lea*, II, pp. 324—5.

(2) *Fostul* protopop.

23 Iunie 1811. «Iosif episc Argeș.» «Cât pentru iconițe, am mai văzut și la alte părți făcute de la Vienna, și ne-aș plăcut. Nădăjduim și pentru pietri, cum că și mai bine să vor găsi, și mai potrivite, încredințându-ne din ceale puse la paftaoa brîului bisericesc ce ni s'aș hărăzit de dumn[ea]ta. Cum și pentru așazarea lor în căsuțe, iarăș mai bine socotim că să vor lucra acolo decît aici. Și noi cu mulțămită vom împlini toată cheltuiala ce să va face. Iar, pentru mărgăritar, de va fi mai cu lesnire aici, de aci vom lua, și nu însărcinăm pe dumn[ea]ta pentru ačasta. Pentru liturghie arhierescă, ne-aș fost scris și cucernicul prot[o]p[op] Gheorghie directorul, dar, și aici neaflându-să tipărite acest fealiu de cărți, i-am trimis ceale mai trebuinčoașe pentru slujba arhierescă, scrise cu mîna, și i-am scris, că, de să găsească cineva a cheltui ca să să tipărească liturghie întregă arhierescă, știm la Moldova una scrisă cu mîna în chipul tiparului, pentru care am face cearerē la preaosfințitul ep[i]scop al Romanului, la carele să află, ca să binevoiască a o da, și apoi să priimească cîteva în locul aceluī izvod, din ceale ce să vor tipări... Ačastă scrisoare mă rog să să dea la Șătr[arul] Tomița Delean[u], ce să află acoale la Sibii, pentru a să căuta la doftori.»

Pe atunci se lucră la Buda în înțelegere cu dr. Molnar vestitul *Octoih*, după ce ieșise, nu fără sfatul și conlucrarea lui Iosif, de mult doritele Mineie de Buda (1).

28 Iulie 1811. «Iosif episc. Argeș.» Trimete «plicul acesta al dum[nea]lui doftor Molnar cu coalele ceale tipărite, pe care cercetîndu-le, le trimit iarăș la dumn[ea]ta pe cum ni-aș scris.»

În alte patru scrisori, Iosif se ocupă de lucrul de artă al unor iconițe.

14 August 1811. «Iosif episc. Argeș.» «Pentru iconițele ceale ce am cerut a să face la Viena cu zmall, că a să face fain să ceare pentru una noaozecē și optū fiurinī în bancuri, iar de mijloc lucrul șaptezecē și opt, iar mai ordinari patruzecē și doī..., la lucrul ce sînt a să pune aceaste iconițe, trebuință iaste ca să fie bine. Însă bine ar fi fost ca să mi să fi arătat prețul în bani turcești, că eū n'am avut a face de multă vreme vre o socoteală după cursul banilor nemțești, cum umblă acum, și îndemnat am fost de a afla de la alțai că ar fi umblînd leul turcesc cincē nemțești, iar alții că patru și jumătate. Deci, de nu sînt greșite aceaste arătări, să scrii dumneata ca să să facă fain. [Amănuntele le va hotărî el.]

(1) *Studii și doc.*, XII, pp. 162—3.

Pecete cu coroană, leu cu cărja, vultur cu crucea și în scut, apoi : **Iws.**
Αρμ., iar, jos : 1793.

14 August 1811. «Iosif episc. Argeș.» Pentru «iconițele ce am cerut a să face la Viena cu zmlt. Maî cere (tot el?): «postavuri faine, postavuri de mijloc, undelemnă franțozescă, șiropurî de migdale și de lămăe, șiropă de rum, tacămuri de porțolane felurite, și de cele bune, șampanii, pantofi după moda franțozască, ștrinfî de mătasa, ștrinfî de bumbac».

București, 15 Decemvrie 1811. «Iosif episc. Argeș.» [Pentru] cutiia cu iconițele ceale cu smalt zugrăvite, 6 la număr, și cu pietrile ceale trebuințoase, pentru mitră, pe deplin, făcute după izvoadele ce am dat.»

21 Decemvrie 1811. «Iosif episc. Argeș.» «Pentru iconițele ceale cu zmlt, făcute la Becî prin silința dumitale... Nu m'am priceput, ce să mi să dezleage aporiia (1), că alte pietre n'au fost, afară de ceale legate cu argint, și întru o hîrtiuță 6 pietre nelegate, trei albastre și trei albe, care în socoteală nu sînt trecute.»

Ultimele scrisori, din 1813 și 1816, ale lui Iosif, care trăi de altmintrelea până în 1820, privesc a treia din marile ediții pe cari le-a făcut în colaborare cu Molnar, Evangheliile din Buda :

17 Ianuarie 1813. «Iosif episc. Argeș.» «Am înțeles și ceale scrise pentru săvîrșirea tipăririi evangheliilor; de care foarte m'am bucurat rugînd pe mil[os]t[i-vul] Dumnezeu ca să bl[agoslovească acest d[u]mnezeesc lucru și să priimească osteneala dumn[eavoastră], învrednicindu-vă și la alte faceri de bine ca acestea, care sînt spre slava sf[ântului] său nume și spre folosul creștinătății. Iar evangheliia ce s'au trimis mie în dar, astăzi o am priimit; pentru care foarte mulțămesc, rămîind îndatorat fieștii dragostei dumitale. [P. S. grecesc:] Pentru o greșală în evanghelie, care neapărat (ἀφ'εὐκτως) cere îndreptare, am dat înștiințare către dumnealui Molnar.»

20 Noemvrie 1816. «Iosif episc. Argeș.» «Încă trăind răp. doftor Molnar, mi-au fost scris că are scopos a trimite 30 ev[an]gh[e]lii de ceale tipărite la Buda, ca să să înpartă în dar pe la besearicile care voi socoti eă; însă, pînă în cît au mai trăit, după ce mi au scris, nu le-au primit. Eă încă n'am știut cine iaste clironomul răp[osatului] ca să-i scriu; și au rămas la tăcere. Acum, iarăș aducîndu-mi aminte, fac dumitale supărare că, de va fi avînd răp[osat]u lăsat clironom sau epitrop, mă rog ca să-i faci aducerea aminte de aăsta. Și mai mult pentru alta să-i faci întrebare, că, la tipărirea Octoicelor la Buda. am

(1) Nedumirirea.

trimis răposatului tâlcuirea antifonelor glasurilor, avînd scopos ca să le tipărească la sfîrșit[u] cărții, și nu le-aŭ tipărit, și aŭ rămas netrimise în- napoi. Deci, nerămîind la mine altŭ izvod, foarte mă rog a le trimite prin mijlocirea dumitale, și foarte mă veŭ îndatora. Cinstitei dumnei coconii Hagiicăi, trimițu părintească bl[a]goslovenie.»

Pe lângă scrisorile de mai sus, găsesc și pe aceasta, la care mi-a scăpat data de an :

20 Aprilie — «Iosif episc[o]p Argeș.» «Binevoind D[u]mnezeŭ de am scăpat mai curând dela București, înnaintea Sfințelor Paști, cu toate că mîna nu-m prea dă, dar am socotit ca în zilele episcopiei mele să iă sfîrșit și tinda sfintei besărici de zugrăvit, ca să nu rămie lucru bălțat și neisprăvit la cei ce vor fi în urma mea, și, pentru neputința neajungerii mele, am aruncat nădejdea la cel bogat întru îndurări, ca să trimiță ajutoriul, cum aŭ trimis și la cîte s'aŭ săvîrșit până acum. Deci, trebuință fiind pentru vâpseli, iată că trimisăm pe Ilie zugraf[u] nostru ca să tîrguiască după foaia ce aŭ făcut. [Să-l ajute la cumpărat.]»

IV.

Dela Molnar, oculistul, profesorul de Universitate din Cluj, nobilul de Müllersheim, și, pe lângă, sau cu toate acestea, un bun Român, plănuitor de ziare pe limba neamului său, prelucrător de cărți pentru gospodărie și editor de groase tomuri bisericești, n'a-veam până acum scrisori. Iată însă că între răvașele Casei Pop se află și trei, venite dela acest vechiu și bun prietin. Scrise urît, într'o grafie nervoasă și cu sărituri distrase de litere, ele au însă o limbă deosebit de bună și merită astfel să fie date în întregime.

[181 —.] «Ioan de Molnar, doctor.» «Prea-cinstită coană nașă, cu multă dragoste mă închin dumitale. Din începutul cinstitei scrisori cia în 12 zile ale acestii luni trimisă, în care aŭ fost alăturat cererea dumitale prin instanție latinească, văzut-am prea-trista și mîhnita inimă cea rănită prin eșirea din lume a prea-iubitului fiiu dulce (1) ; însă tainele lui D[u]mnezeŭ înnaintea ochilor nostri nu putem pătru[nde] cu puterea judecății noastre, pentru ce așa și nu altmintinea hotăriaște Dumnezeŭ, după [cum] voim cu liage ome-nească. Ci, de vreme ce armă cu care să putem apăra viața noastră saŭ

(1) Constantin sau Dincă.

a celor ce din tot cugetul și sufletul nostru-î iubim, [nu este], ce putem alt ceva a face, fără cît să ne supunem cu tot dinadinsul d[u]mnezești hotăriri, mângăindu ne cu acea adevărată făgăduință a D[u]mnezeirii sale că, orice face, iaste binele și mântuirea noastră, și da negreșit vremii putere să stângă și să domolească mîhnirea și jelea cea ascunsă în inima noastră, ca să putem uita întâmplările ceale triste, care ne-au venit asupra. Deci, rugându-mă, scriu dumitale, prea-cinstită cocoană nașă, în cât va fi inimii ceî prea-simțitoare ce stăpânești, prin putință, să o oprești de cătră prea-trista întâmplare ce te-au găsit, ca să nu cazî însuș dumneata (de care să ne ferească Dumnezeu) la vre o boală.

«Iară în câte ce pentru judecata care aveț cu Zanfirița, întru nimic să nu vă supăraț, fiindcă această judecată daū făgăduință că o voi lua asupra mea, să o scoț spre cinstea familiei și a dumitale, încît, să fiū cunoscut eū mai de mult acea judecată, socotesc că până acum ar fi luat sfârșitul său. Acum dară va mai trece ceva vreme la mijloc până vom scoate dreptul la lumină; pentru care ia[ră]ș te rog să nu fii supărată de spre această judecată, fiindcă însuș Exelenția Sa și d[o]mnul Costa dă crezământ cereri dumitale prin instanție. Însă pricina pentru ce voești dumneata să să descopere Zamfira și să-ș dea răspunsul, așa zice domnul Costa să să fie adăugat și acest temeiū al dumitale, că mai ales voești dumneata să ia această judecată sfârșit acum, până ești în viață, ca nu să să scoale ia mai târziu iarăș, după cum să dove[de]ște că aū făcut la atăta vreme după ce însuș ia aū iscălit că i s'aū mulțămît și nu are să mai caute mai mult. Acest punctum, din usebit sfat al d[o]mnului Costa scriindu-să instanție de a doa oară, s'aū adăugat într'ansa.

«Iar hotărîrea va fi că i să va porunci acei neodihnite Samfirița să arate ce are asupra clironomilor răposatului în Domnul Costandin Hagi Pop prin judecată.

«Eū eram bucuros, după cum m'am fost prea rugat și de Exelenția Sa guvernatorul, să să poruncească acei neodihnite Samfiriței ca de aici înainte să nu îndrăsnească a vătăma însuș voia și iscălitura ei cu care aū arătat ia îndestulare și mulțămire făcutei socotelî prin cinstiți ceî ce aū fost de față din Cunpanie. Dară această numai politicește s'ar putea porunci, iară a opri pe cineva să nu caute ce socotește, să îndoește gubernia, fiindcă ia ș'ar lua recurs, adecă alergare ar face la Curte, și de acolo ar veni întrebare; dară lasă-o că să va păcui ia când să va căi că aū mărit viclesug asupra unei casă și familie pre care o aū cunoscut toți de la gubernie de cinste vrednică.

«Iară noorul acela care i-aū venit în anul 1808, în luna Iunie, trăind încă domnialui pururea-pomenitul arhon nașul, să să jure toți și să dea inven-

tarium comisii, au fost refe[re]nt domnul Tartler, iară acum va fi domnul Costa, cu care ceva puțin am făcut. Pentru aceia mă rog să nu te superi, că în rândul acestii judecăți eu voi fi cel ce îl va isprăvi după pofta noastră, și cele ce vor urmă, fiind eu aici la Cluj la rândul acesta, voi scrie. Și până atunci sânt și rămă[n] cu toată dragostea sărutând mâna prea-cinstitei co-coanei doamnei nașei, — gata spre slujbă.

«Ioan de Molnar, doctor.

«Domnului hodnoc înbrățigare și sărutare cu închinăcune, și dum. chir Stan» (1).

«Cu multă dragoste mă închin dumatile, Stan Popovič.

«După prietineasca trimise scrisoare a părintelui de Argeș, fac răspuns, poftind pe Domnia [Ta] să aibă bunătate a trimite această aici închiată scrisoare către Prea Sf[i]nția Sa, oriunde va fi, fiindcă nu au însemnat de unde au scris, închinându-mă cu toată cuviințata cinste și cocona d-le, [și coco]naș, și tuturor, cu dragoste, în grabă.

«Eü: Ioan de Molnar.

«P. S. Părintele arată că încă nu-m poate trimite bani, 1.000 taleri, ce ai văzut și domniata din scrisoarea sa că iaste să dea; prätind[e] că Octoicele încă stau în lezi în Căneni. Doară, fiindcă la sfârșitul luni trecute, Mai al nostru, au fost să ridic 2.800 tal. din Roman, va fi ridicat numai în săptămăna trecută acești: vremea terminului după vreme; doară vei avea dragoste să mă înștiințez. Cluj, Iunie 17/5 1812. Cheltuiala portului voi întoarce. Vere, neguțătorii n'au arătat ceva pentru casa mea până acum?»

«Dorite domnule, mie usebit prieten. Neputând eu, din pricina unui catar a curteni întâi prea-cinstitei cocoane nașei, să-m arăt în persoană răvna ce are cugetul inimii mele către blagoslovita de D[u]mnezeu casă a Domnii Voastre să descopere, arăt prin această prietinească scrisoare rândul știut al praznicului de astăzi, al Nașterii lui Hr., poftindu-vă de spre partea inimii mele ca acesta cel ce s'au smerit pre sine culcându-să în eslea dobitoacelor, această poftesc eu să să sălășluiască în toate luările voastre înainte, în trebile voastre, și purtarea neguțătorii, adăugându-vă ani vieții în întreagă sănătate. Lângă care poftesc dragostea Domnii Tale să binevoești (fiindu cu o patimă de catar cuprins) a lua osteneală până la mine, ca să arăt Domnii Tale că, ori mâine, după amează, sau Duminecă ce vine, cât voi ridica bani de la domnul birău (2) Manicatie, mă îndatorez a mă mai curăți de datorie

(1) La 1811, Molnar a fost prin țară, cum se vede dintr'o scrisoare, dela 20 Octomvrie, a unei Zinca Deleanca: «Prin dum[nea]lui dohtar Molnar am trimis patru rochi ale mele, ca să le dea la croitor, să le dregă: doo de malteh și una de stambă și alta de batistă».

(2) Al Companiei Grecilor Sibiului.

ce sânt maicii mele și făcătoarei de bine. Și să vezi Domnia Ta însuș vi-gurile ceale ce prin mahine în Sad s'au tors și prin țehil de aici s'au ho-tărit de prea bune, până când îm vei mângăia dorul cu venirea la mine. Și, sărutând mâna prea-dulcei mele cocoane nașei, sânt al Domnii Tale ade-vărat cinstitori:

«De Molnar m[anu] p[ropria], doctor.

«Sibiiu, în 25 Dechemvrie 1814.»

Cu privire la Molnar, mai avem de alminterea aceste știri în alte scrisori:

5 Iunie 1803. Cluč[erul] Ioniță Argitoianu. Pentru bani. Se închină și «dum-nealui dofharului Molnar».

Arad, 27 Iunie st. n. 1807. Zamfirache Pop. «Domnu Molnar aū venit aici deunezi, de la Pește, și aū trecut la Varodioa-Mare, și mi-aū spusū să scriū dumn[e]voastră că să închină cu sănătate.» — În Maiu scrisese de venirea apropiată a Împăratului, cu adausul: «Eū sîntū numit ordinanț-ofițer la Impăratu».

V.

Din generația de clerici ai episcopului Iosif făcea parte și un fe-cior de boier călugărit, Nicodim Greceanu, care dădu la Sibiiu în 1811, chiar după sfatul Vlădicului nostru, o traducere din grecește, după Polizoi Contu: «Învățături de multe științe folositoare». Avem cinci scrisori dela el: dintr'insele se vede că în 1803 el se întâl-nise în țară cu Molnar și că făcea daruri mănăstirii Căldărușani, de dragul *obștejitiiei* paisiene ce înfloriă acolo; și se mai vede că în 1811 bietul părinte Nicodim eră la Râmnicul-Vâlci, pe lângă fratele său Dumitrache, că aveă datorii la Grecii din Sibiiu și că suferiă de «durearile capului» și de un polip în nas.

București, 1 Noemvrie 1803. «Nicodim arh[i]m[andritul] Mitr[opoliei].» «Cumnată-mieū dumn[ea]lui Stolnic Costandin Sooteanul de la Râmnic.. Auzind încă de când trăia răposatul întru fericire părintele Filaret, de liubovul ce-l ai către toți ai noștri ce de aici... La mănăstirea Căldăroșani, unde astăzi înflorește obștejitiia părinților călugări, fiind trebuință de doă sfeșnice mari înaintea sfîntelor icoane, am pohtit pe dumnealui chir Ioan Molnar dohtoru ca să cerceteze acolea într'acea vestită politie vre un meșter... De alamă frumoase, nalte, de palme opt, și jos așazate în trei piçoare, pă lei în șurupuri.»

București, 30 Noemvrie 1803. «Nicodim arhim. Mitr.» «Cu venirea dum-nealui dohtorului Ioan Molnar, de aici acolea la Sibiiu, serisesem [pentru]

doaă sfečnice mari pentru o sfântă mănăstire». Pomenit fratele Dimitrache. «Alamă turcască, iar nu bătută și date în strug, cu lustru frumos.»

Râmnic, 28 Maiu 1811. «Nicodim arhm. [Greceanu].» «Acum sănt mai ușurat de durerile capulu; metahirisim o alifie dela un prieten, carea prin fitil o bag pe nări, unde lucra fierul, și cunosc o ușurință; căci și polipul s'au pierdut, nu să mai simpte; ci, mai trecând vreme, și voi cunoaște folos, bine, iar, de nu, viū iarăș aci. [Pentru bani.]»

Râmnic, 19 Iunie 1811. «Nicod[i]m arhm. [Greceanu].» Pentru bani ce are de dat la Manicati.

[Râmnic], 12 Iulie 1811. «Nicod[i]m arhm. [Greceanu].» «Și eū sănt acum mai oareșce săn[ă]tos.» Pentru scrisorile către frate-său Dimitrachi, «la băi».

VI.

Și un egumen de Bistrița, Coștandie, scrie odată pentru tipărirea la Sibiu a Acaftistului sfântului patron al mănăstirii, Grigorie Decapolitul:

15 Maiu 1804. «Κοστώπιος Bistri[čanul].» S'a făcut un acaftist al lui Grigorie Decapolitul. El, care a tipărit pe al Sf. Cruci, n'ar tipări și pe acesta, vorbind cu «cel mai mare al tipografiei Sibiiului» de plată pe 300 de exemplare? — Pecete înfățișind mănăstirea cu două turnuri, cu ferești lungi, coperiș umflat și pridvor pe stâlpi; litere К. Е. НГ. К. 1800.

VII.

În 1821, Mitropolitul muntean Grigorie, alt fruntaș al mării școlii bisericești din acest timp, trimetea la Viena pe dascălul Macarie, călugăr și maestru de cântări, pentru a tipări acolo trei cărți de muzică după sistemul nou: *Teoriticonul*, *Anastasimata-riul* și *Ermologhiul* (1).

Ieromonahul Macarie se înțelese cu Zamfir Pop, cu negustorul din Orșova Ghiță Oprian, mult lăudat de *ferlegherul* Carcalechi, pentru iubirea sa de cetire românească, și cu boierinașul Voicu Periețanu, cari i se făcură editori. Lucrul fu făcut la Mechitariștii din Viena, cari aveau privilegiu pentru tipar în toate limbile răsăritene, și Macarie, aprins de frumusețea cântărilor celor nouă, merse acolo ca să-l supravegheze.

(1) V. *Ist. lit. române în secolul al XVIII-lea*, II, pp. 380—1.

El își făcea mari speranțe, crezând că publicații ca acestea se vor cumpăra pe întrecutele, nu numai în Ardeal, unde fusese, și în părțile ungurești, pentru cari căpătase și învoire dela patriarhul sârb de Carlovăț, dar la el, în Țara-Românească, în Moldova, unde merse și fu bine primit, în Basarabia, de unde i se scrisese călduros.

Dar la urmă se alese o mare încurcătură și desiluzie. Frumoașele volume ale Mechitariștilor nu erau luate nici de curiozitate. Abiă se cumpără, mai mult de milă, exemplare de Eforia școlilor, de Mitropolie. Câteva par să fi pătruns, cu ajutorul Mitropolitului Veniamin, și în Moldova. Bietul Macarie, pe urma căruia a mers în cântări și alt dascăl, vestit prin alte alcătuirii, Anton Pan, căzù în uitare.

Dăm aici câte scrisori ale lui sau despre dânsul și lucrul lui se află în arhiva casei Pop.

Sibiiu, 2/14 Noemvrie 1821. «Stan Popovici.» «Pe părintele Macarie [Portarie] l-am recomandarit dumatile; te poftescă a-lă priimi și a-i da mîna de ajutoriū la tipărirea cărților, cu care am făcut simfonie la aceale cărți.»

Recomandația: Macarie, «dascălul de muzica bisericească, vine la Viena spre tipărirea de doao cărți de cîntări bisericești: Anastasimatariū și Ir-mologhionū; carele slovele de note le aduce cu sineș».

[Lugoj], 5 Noemvrie 1821. «Macarie ieromonah, Portarie.» «Acolea la Sibiiū am cunoscut un tarafū din cei ce pizmuesc sporirea și deșteptarea neamului nostru, foarte înprotivnic asupra lucrului mieū: unul care în toate zilile mă colachefsea, și-i dam inima, tocmai la plecare-mi viind, ș'aū vărsat otrava și patima, și cu un chip suptire mi-aū spusū că este pusū de alții. Pentru care știū că nu vor înceta în tot chipul de a să sili ca să mînjască bunavoința și osîrdia domniitale, de vor fi înțelesū că Domniia Ta ești pricinuitoriul acestui sfîntū și folositor lucru. Ei mie cu ačasta nu mi-aū făcut alta, că, adevărat, turburarea pînă acum încă nu mi-aū trecut, dar rîvna mai mult mi-aū aprinsū. Rog și pe domniata ca întru nimic să nu vă plecați auzul, ei fii patriotū rîvnitoriū, nimic înpușinîndu-vă, că acum aū început războiū, și cei văzuți, și cei nevăzuți, iar, după ce să va începe, să vor rușina și unii și alții. Eū fără bunavoința și ajutoriul domniitale nimic nu poč face, și, de să va face, nu numai cinstit numele domniitale va rămîne nemuritoriū, ci să fie prea bine încredințat că și în ceruri să va serie. [Merge la Pesta.]»

Viena, 10 Fevruarie 1822. «Macarie ieromonah, Portarie.» «[S'a învoit] cu po-pii armeni, ca unii ce aū privileghiuri ca, orî pre ce limbă să poată a tipări,

și slovele cuvintelor le fac ei cu cheltuiala lor, iar notele mele de iznoavă să dreg și să varsă aici. . . Voia noastră era ca să tipărim trei mii de anastasimatare, trei mii irmologhii și trei mii grămaticii, cîte o mie de fiește-care carte pentru Țara-Romînească, pentru Moldova, și cîte o mie pentru aceste locuri, — care din toate părțile mi să ceriū. [A făcut contract pentru cîte 1000 numai, până la răspuns de la] tovărășie: frate mieū și a lui chir Ghiță Opran. . . Eū am oameni de a le trece în țările noastre, precum și într'aceste părți. . . Anatasimatiariul și irmologhion cu roșu mai în josū de cîte cincisprezece lei nu le vom da, și grămatica cîte cinci lei. [Are $\frac{1}{4}$ din cîștig.] Eū, cînd aș avea bani, toată lumea ar cunoaște rîvna care am spre folosul neamului, că mi-aș jârfti și osteneala și cheltuiala, și toate cărțile le-aș împărți de pomană neamului, dar, neavînd, nu poē a nu zice că d[u]mnezeiasca Pronie m'aū povățuitū de a căștiga puternic ajutoriul domniilorvoastre spre a săvîrși înfocarea rîvniī meale. [Va mulțami în prefețe.] Că cine altul într'aceste vremi ar fi putut arăta atîta vitejască facere de bine neamului, întocmai cu a lui Ptolomeiū, precum Domniia Voastră? [Vor fi nemuritori pe pămînt și pomeniți în cer. Și-a plătit cheltuielile și datoriile de la Pesta.] Aici, cu toată iconomiia ce aș putea face, cheltuiala este mare: pentru casă la Peste plăteam cîte 20 fiorini pe lună, aici cîte 42; acolò pe treceam cu trei fiorini pe zi, aici îndoit; acolò luam stînjînul de lemne cîte 20, aici cîte 40; să mă desfrînezū să mănînc prin birturi pentru mai lesnirea, nici nu [m]i să cade, nici poē să o fac, ci am slugă cu simbrie, care îm iaste și tilmaciū, îm face și bucate, cum și slujaște; căruia sînt îndatorit, că, orice mănînc eū, aceia să mănînce și el, nedeosebit de mine întru nimic.»

[Făgăraș], 12 Martie 1822. Voicu [Periețeanu], Stolnic. Pentru tiparul Psaltichilor.

27 Martie 1822. Pentru bani.

Și la 20 Decemvrie 1821: «Trimiț dumitale și această psaltichie, care cuprinde toate stihurile praznicilor de piste an, care iaste foarte de trebuință, și o cere părintele Macarie, ca să o îmbrace în haină românească. Îi trebuiaște și o preadoslovie românească, ca să publicarisească această lucrare la neamul românesc: pentru aceia să i să trimită cartea ce-ī scriū, prin care îi însemnez chipul în care are a o alcătui, împreunînd cu cartea și psaltichia.»

15 Iunie 1823. «[Din Moldova către Macarie ieromonahul. Scriitorul a vorbit pentru vînzarea cărților cu Cantimir, secretariul Agenției austriace.] Am avut vorbă și cu preosfințitul Mitropolit ca de mai înnainte să alcătuiască școală de a să paradosi, căci fără aceasta nu să va putē lumina neamul.

Aici sânt la Mitropolie vre o trei, care aũ eșit deplin în sistime noai pe limba grecească; aicea îm pare că vor putè să paradosască și moldovenește. Mai am eũ un psalt muntean, anume Enache, de câțva ani, la biserica Sfântului Nicolai, care aũ învățat sistime noai: are putere și la sistima veche. Acesta îm zice, pe cât s'aũ pliroforisit din gramatică, că poate a cânta și a paradosi, în[să], de va fi ceva aporie (1), după ce voi veni în patrie, vor veni la București de să vor mai lumina. La Chișinău am scris unuia din rude-niile mele, și acolo sânt câțva psalți bunî a sistimei noai, grecî, care mi să pare că vor putè paradosi, căci sânt vre o doi care știũ moldovenește. Aștept să vie cărțile ca să triimit o gramatică și Anastasimatarion acolo, ca să să facă cercare, și, dacă psalți aceia vor putea paradosi, apoi acolo mai multă dragoste vor avea. Adaog a zice că eũ nu voiũ cruța ostentială ca să pot a spori întru aceasta... Grigore psalt.»

Karlowitz, 8 Iulie 1822. «Stephan v. Stratimirovics» [patriarchul sârbesc] către Gheorghe de Sina. N'a primit încă cartea de cîntări, tipărită de Mitropolitul muntean. «Obwohl mein Wunsch nicht ist dass diese Art des Gesanges, die von der hierlandes üblichen verschieden ist, auch in den kaiserlich-königlichen Ländern eingeführt werde», permite numai findcă exemplarele cele mai multe sunt pentru Țara-Românească.

Iași («Eșii»), 15 Iunie 1823. «Grigoraș Spat.» Trimete răspuns către Macarie. A vorbit cu Cantimir, cu Mitropolitul. Cere «o butcă de Viena, însă făcută de tocmală..., ca să poată sluji și pentru oraș, și pentru drum...; vâpsăoa să fie vișinie, și nu cu aur, ci cu argint.»

2 Iulie 1823. «Macarie iermonahulũ.» În această săptămână scoate colile 18—19 din Irmolghion. Li scrie bucuros Spat. Grigoraș Grosul. Propune a face exemplare și cu «titlu Basarabieî, cu numele monarhului și al arhiereului locului».

10 Iulie—. Acelaș. Anastasimatarul e gata: îl poate arătã mergând la București. «Eũ acum tipăresc cu patru teascuri», și va mântui repede. Pentru Basarabia, a merit 500 de exemplare.

5 Septemvrie 1823. Eforia Școalelor (Mitropolitul Grigorie, C. Bălăceanu, Iordache Golesecu, Mih[ail] Ghica, Nestor) face contract cu C. Pop, «pentru una miie trupuri psaltichii rumânești, ce sânt în trei miî bucăți, adică Gramatica Psaltichii, Anastasimatarî bisericesc și Ermolghion ce s'aũ tipărit în Viiena, cu toată cheltueala dumatile, și s'aũ și legat dup[ă] forma ce li s'aũ arătat;

(1) Neputință.

care Psaltichii s'au făcut chipzuire și cu știrea prea-înnălțatului nostru Domn a să lua pe seama Casei Școalelor, în preț de tl. două zeci și șapte de mii [din cari se dau 10.000; restul într'un an, cu dobînda de «tl. trei la pungă pă lună».]

Copie legalizată de Agenție.

Rușava, 9 Octomvrie 1823. Stolnicul Voicu Perieșanul. Pentru partea ce are la tipărirea cântărilor lui Macarie. Aghentul vinde în Moldova.— Copie.

Rușava, 16 Octomvrie 1823. Voicu [Perieșeanu]. Stol[ni]c. A scris lui Macarie în Moldova că Pop a vândut la București 1000 de Psaltichii «pe 27 sfanți, lei».

București, 21/3 Noemvrie-Dechemvrie 1823. «Dimitrachi Med[elni]ș[e]r, [Casi-erul Casei Școalelor].» N'au sosit Orologhiile, decât numai două, pentru Vodă și Mitropolit. Petrachi Poienaru să stăruie necontentit, căci și el lucrează. «Dar și dum[nea]lui să nu încetează a mai scrie Mitropolitului, Bălăceanului și Bibescului.» Trimete 100 de galbeni la studenții cei doi cari au trecut, zice el, dela Pisa la Paris. Va mai trimete 5.000 lei pentru Psaltichii.

18 Februarie 1824. «Grigorie al Ungro-Vlahiei.» «[S'au primit] cărțile demusichii. Îi scrie pentru aceasta și dum[nea]lui Medș. Dimitrache, sameș[u] școalelor... Pentru dascalu ce, și prin scrisori înainte, și prin graiū, după buna venire a dumitali aici, v'am rugat... Ci, fiindcă ai aflat că la Viena să află un ipochimenū asemenea după cererea noastră, mergând acolo, vei cerceta și ne vei înștiința, și în a doa scrisoare de la Viena nu faceți nici-o pomenire pentru dascal. De aceia iarăș pōftim fiasca dumitali dragoste și răvna patriotismosului ce în faptă ai arătat către patriia noastră, ca să ne înștiințezi... Însă dascalu să fie Rumân, iar nu de alt neam, precum și prin scrisori și graiū am poftit pe dum., ca să știm ce urmare să facem pentru așazarea școalelor rumânești. Pentru Petrache, noi am fost îngrijit ca, la așazarea școalelor, ce s'au făcut prin anaforă, și s'au arătat Stăpăniri, să mijlocim și acest ajutorū al său, însă nevoile patrii încă până acum nu pot înlesni întărirea acei anaforali, iar, înlesnindu-să și întărindu-să, atunci vom înlesni și ajutorul acelui tânărū iubitoru de învățătură.»

4 Martie 1824. Veniamin Mitropolit Moldaviei. Chitanța de mărfuri aduse prin Gh. Oprian.

29 Iunie 1825. «Grigorie al Ungro-Vlahiei.» «Au adus toată rămășița cărților de musichi, și s'au împlinit lipsa sumei cei cumpărată, dar în coletul cel trimis cu această rămășiță de cărți, s'au găsit și tablele halcograficești ale musichii, alăturată între dînsele, și o tablă deosebită, ce iaste pe numele sf. bisericii ot Sibiiū, pentru care nici-o pomenire cîndva nu s'au făcut. Și, de s'au făcut aceasta adăogare a înșoțiri tablelor ce s'au zis mai sus, după

iconomie d[um]nezăiască a fi aici la Sfînta Mitropoliie, a să întrebuița după vremi, de să va întâmpla să aibă trebuință, vor rămănea întru păstrare spre pomenirea, atât a dum[ital]i, cât și a tot cinstit[ului] neam al dum[ital]i, afară din table, ce iaste pe numele zisei Biserici care urmează a să afla la locul ei, iar, de nu va fi într'acest chip, veî serie dum., și să vor trimite înapoi.»

VIII.

Din Ardeal, avem o singură scrisoare de scriitor bisericesc: dela Moise Fulea, ginerele Vlădicăi Moga.

Sibiu, 15/3 Noemvrie 1815. «Moisi Fulea, nați[onal]-director.» Nu poate încă plăti banii împrumutați la întorsul din Viena.

Analele Academiei Române.

	L. B.
Indice alfabetic al <i>Analelor</i> pentru 1878—1888	2.—
» XI.—Desbaterile Academiei în 1888—9.	3.—
» XII.—Desbaterile Academiei în 1889—90.	3.—
» XII.— <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	2,50
Medicina babelor. Adunare de descânteece, rețete de doftorii și vrăjitorii băbești, de <i>Dimitrie M. Lupășcu</i> .— Cu un raport de Prof. <i>I. Bianu</i> .	
Două manuscrise românești din secolul XVII-lea, descrise de P. S. Sa <i>Episcopul Ghenadie</i> al Râmnicului-Noul-Severin	1.—
» XIII.—Desbaterile Academiei în 1890—91	4.—
Raport asupra activității Academiei Române cu ocaziunea serbării de 25 ani a existenței sale, 1866—1891, de <i>D. A. Sturdza</i> .	
Sola, de <i>Carmen Sylva</i> .	
Desrobirea Țiganilor.—Oborirea pronomiilor și privilegiilor de naștere și de castă.—Emanciparea țăranilor.—De <i>M. Kogălniceanu</i> .	
Prânzul regal dat în onoarea Academiei Române la 1 Aprilie 1891.	
Scrisori adresate Academiei Române la serbarea aniversării a 25 ani dela fundarea ei.	
Odă la jubileul de 25 ani al Academiei Române, 1 (13) Aprilie 1891, de <i>Zaharia Boiu</i> .	
La jubileul Academiei Române, 1 (13) Aprilie 1891, de <i>Iosif Vulcan</i> .	
» XIV.—Desbaterile Academiei în 1891—2.	2,50
Versuri adresate Academiei Române pentru aniversarea de 25 ani, de <i>Daniil Almășanu</i> .	
» XIV.— <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	4.—
Fabula în genere și fabuliștii români în specie, de <i>Th. D. Speranția</i> .	
Strat și substrat.—Genealogia popoarelor balcanice, de <i>B. P. Hasdeu</i>	1.—
Dimitrie Cichindeal. Date nouă despre viața și activitatea lui. — Discurs de recepțiune de <i>Iosif Vulcan</i> ,—cu Răspuns de <i>V. A. Urechiiă</i>	1,50
» XV.—Desbaterile Academiei în 1892—3	4,50
Altețelor lor Regale Principelui Ferdinand și Principesei Maria ai României, de <i>D. C. Ollănescu</i> .	
Omagiul artelor, o scenă lirică după Fr. Schiller, adaptată Principesei de coroană Maria a României, cu ocaziunea căsătoriei și venirii în țară a Alteței Sale Regale, de <i>N. Ch. Quintescu</i> .	
Românii din Asia-mică. Relațiune de călătorie, de <i>T. T. Burada</i> .	
» XV.— <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	1,50
Jocuri copilărești culese dela Românii din Macedonia, de <i>P. N. Papahagi-Vurdună</i>	—,75
Vrăji, farmece și defaceri, adunate de <i>S. Fl. Marian</i>	1.—
» XVI.—Desbaterile Academiei în 1893—4.	4,50
Satira I contra actualei direcțiuni a poeziei române, de <i>Dumitru C. Ollănescu</i> .	
Odă cu prilejul nașterii Principelui Carol al României, de <i>Dumitru C. Ollănescu</i> .	
» XVII.—Desbaterile Academiei în 1894—5	7.—
Satira IV, de <i>D. C. Ollănescu</i> .	
Ospățul lui Nasidienus. Satira VIII (Cartea II), de <i>D. C. Ollănescu</i> .	
Satira V (Carmen Amoebeum), de <i>D. C. Ollănescu</i> .	
O formațiune adverbială introdusă «fuiorul popii» în limba română, de <i>N. Ch. Quintescu</i> .	
» XVIII.—Desbaterile Academiei în 1895—6	5.—
Notă despre invitarea congreselor științifice internaționale la București, de <i>D. A. Sturdza</i> .	
Tom. XVIII.— <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	1,50
Românii Bănățeni din punctul de vedere al conservatismului dialectal și teritorial, de <i>B. P. Hasdeu</i>	—,70
Teatrul la Români. Partea I. Datine, năravuri, jocuri, petreceri, spectacole publice, și altele, de <i>D. C. Ollănescu</i>	—,85
» XIX.—Desbaterile Academiei în 1896—7.	4,50
» XX.—Desbaterile Academiei în 1897—8	4,50
» XX.— <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	3,50
Un poet Moldovean din veacul XVIII. Mateiu Millo, de <i>I. Tanovicianu</i>	—,30

Analele Academiei Române.

	L. B.
Teatrul la Români. Partea II. Teatrul în Țara-Românească, 1798—1898. Intâiul memoriu, de <i>D. C. Ollănescu</i>	1,60
Teatrul la Români. Partea II. Teatrul în Țara-Românească, 1798—1898. Al doilea memoriu, de <i>D. C. Ollănescu</i>	1,60
Indice alfabetic al <i>Analelor</i> pentru 1889—1898	2,—
<i>Tom. XXI.</i> —Desbaterile Academiei în 1893—9	5,—
» <i>XXII.</i> —Desbaterile Academiei în 1899—1900	6,—
» <i>XXIII.</i> —Desbaterile Academiei în 1900—1901	5,—
» <i>XXIII.</i> — <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	1,20
Manuscrisele grecesci din Biblioteca Academiei Române, de <i>Constantin Litzița</i>	1,—
Cine sunt Albanezii? de <i>B. P. Hasdeu</i>	—,20
» <i>XXIV.</i> —Desbaterile Academiei în 1901—2	6,—
» <i>XXV.</i> —Desbaterile Academiei în 1902—3	5,50
» <i>XXV.</i> — <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	3,50
Megleno-Românii. Studiu etnografico-filologic. Partea I, de <i>Pericle N. Papahagi</i>	1,40
Megleno-Românii. Studiu etnografico-filologic. Partea II, de <i>Pericle N. Papahagi</i>	1,40
Despre articol și declinațiune, de <i>Dr. At. M. Marienescu</i>	—,20
Dimitrie Cosacovici și Aromânismul, de <i>C. I. Cosmescu</i>	—,60
» <i>XXVI.</i> —Desbaterile Academiei Române în 1903—4	5,—
» <i>XXVII.</i> —Desbaterile Academiei, Române în 1904—5	8,—
» <i>XXVII.</i> — <i>Memoriile Secțiunii Literare</i>	3,—
Din istoria amuțirii lui «u» final în limba română, de <i>Ovid Densușianu</i>	—,50
Așezarea vorbelor în românește, de <i>Ioan Slavici</i>	—,30
Alfabetul Secuilor și slovele cirilice, de <i>Ioan Pușcariu</i>	—,20
Câteva observațiuni referitoare la scriitorii clasici greci și latini, de <i>Iuliu Valaori</i>	—,30
Graie aromâne, de <i>Per. Papahagi</i>	1,60
» <i>XXVIII.</i> —Desbaterile Academiei Române 1905—6 (<i>sub presă</i>)	
» <i>XXVIII.</i> — <i>Memoriile secțiunii literare</i> (<i>sub presă</i>)	
Ritmica cântecelor de copii, de <i>Dr. Alexandru Bogdan</i>	1,—
Câteva documente de cea mai veche limbă românească, de <i>N. Iorga</i>	1,—
Studii istroromâne, de <i>Sextil Pușcariu</i> , în colaborare cu d-nii <i>M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan</i>	—,70